

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

KRĀPŠANA KĀ NOZIEDZĪGS NODARĪJUMS

BAKALaura DARBS

Autors: **Renārs Salmiņš**

Studenta apliecības Nr.: RS 08 188

Darba vadītājs: Dr. habil. iur. prof. Uldis Krastiņš

RĪGA 2012

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā „Krāpšana kā noziedzīgs nodarījums” darba autors skaidro krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma krimināltiesisko raksturojumu, tai skaitā atšķirības, kas ļauj to nodalīt no citiem noziedzīgu nodarījumu pret īpašumu veidiem, saskata problemātiku, kas ar to saistīta, kā arī salīdzina to ar citām valstīm, kas arī ir galvenais darba mērķis.

Bakalaura darba aktualitāte galvenokārt ir saistīta ar nemainīgi augsto krāpšanas reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaitu, turklāt, Latvijas Republikas Augstākā tiesa atzinusi, ka pēdējos gados tiesās palielinās lietu skaits par krāpšanu, tai skaitā par nekustamā īpašuma un apdrošināšanas krāpšanu. Bakalaura darbā darba autors analizē atzītu Latvijas krimināltiesību speciālistu paustos viedokļus jautājumā par krāpšanu. Bakalaura darbs veidots no piecām daļām, tādā veidā aplūkojot krāpšanas jēdzienu, krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma sastāvu (objekts, priekšmets, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse), krāpšanas veidus (krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā un apdrošināšanas krāpšana), cietušo lietās par krāpšanu, kā arī tiesu praksi lietās par krāpšanu. Nobeigumā - apkopotas darba izstrādes gaitā gūtās atziņas un secinājumi.

ANNOTATION

In the bachelor's work „Fraud as a criminal offense” the author explains fraud's like a criminal offenses criminal character, including differences, which allows to separate it from other criminal offenses to property form, discerns issues, which is associated, and compares it to other states, which is also the principal target of the work.

The topicality of the bachelor's work mainly is related to invariably high registered number of criminal offenses, furthermore, the highest court of Republic of Latvia has admitted, that last years has increased the number of questions about frauds, real Estates and insurances included. In this bachelor's work the author analyzes viewpoints of recognized specialists of criminal Law of Latvia in the issue of fraud. The work is made from five parts, in this way contemplating the concept of fraud, the structure of fraud like a criminal offence (object, article, objective side, subject, subjective side etc.), the ways of fraud (fraud in an automated system of data processing and the fraud of insurance), in the questions of victims about fraud, and in the praxis in the questions of law as well. In conclusion has summarized in the knowledge and conclusions learned during the time of the development of the work.

SATURS

Ievads	5. lpp.
1. Krāpšanas vispārīgs raksturojums	8. lpp.
2. Krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma sastāvs	14. lpp.
2.1. Krāpšanas objekts un priekšmets	19. lpp.
2.2. Krāpšanas objektīvā puse.....	25. lpp.
2.3. Krāpšanas subjekts.....	28. lpp.
2.4. Krāpšanas subjektīvā puse	30. lpp.
3. Krāpšanas veidi	34. lpp.
3.1. Krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā	38. lpp.
3.2. Apdrošināšanas krāpšana	41. lpp.
4. Cietušais lietās par krāpšanu	44. lpp.
5. Tiesu prakse lietās par krāpšanu	46. lpp.
Secinājumi	49. lpp.
Izmantotā literatūra un avoti	52. lpp.

IEVADS

Latvijas Republikas Satversmes 105.pants noteic: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību”¹.

Krāpšana ir pret personas īpašumu vērstš noziedzīgs nodarījums. „Latvijas Republikas Satversmes 105.pantā noteiktās tiesības uz īpašumu ir personas pamattiesības, kuru aizsardzībai un īstenošanai ir liela nozīme ne vien personas eksistences nodrošināšanā, bet arī valsts un sabiedrības labklājības uzturēšanā. Īpašums nodrošina personai iespējas rīkoties patstāvīgi un neatkarīgi attiecībās ar citām personām un valsti. Cilvēks var attīstīt un pilnveidot savu personību, izmantojot materiālās iespējas, ko sniedz īpašums. Īpašums ir priekšnoteikums tirgus ekonomikas pastāvēšanai. Konstitūcijā aizsargātas un praksē īstenojamās tiesības uz īpašumu ir viens no kritērijiem demokrātiskas iekārtas un likuma varas esamībai valstī”². No minētā secināms, ka Latvijas Republikas Satversmē ir nostiprinātas personas īpašuma tiesības. Valsts aizsargā personas iegūtās tiesības uz īpašumu un nevienam nav tiesību rīkoties pretēji personas gribai attiecībā uz viņa īpašuma tiesībām.

No Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Informācijas centra mājaslapā publicētajiem publiski pieejamajiem statistikas datiem par pēdējiem trim gadiem (2008., 2009., 2010.gads) secināms, ka noziedzīga nodarījuma veida – krāpšana reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits ir nemainīgi augsts. Latvijā 2008.gadā tika reģistrēti 1730 krāpšanas gadījumi, 2009.gadā – 1450 (vērojams samazinājums), bet 2010.gadā – 1521 (vērojams pieaugums)³. Autors prāt, tas ir ievērojams skaits, ņemot vērā Latvijas teritorijas platību un iedzīvotāju skaita daudzumu, kā arī ievērojot apstākli, ka ne vienmēr cietušie vēršas policijā un ziņo par notikušo, līdz ar to reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits būtu ievērojami lielāks.

Krāpšana kā noziedzīga nodarījuma veids (noziedzīgs nodarījums pret īpašumu) ir īpašs ar to, ka noziedzīga nodarījuma izdarītājam tas prasa sagatavošanos, zināšanas (piemēram, informācijas tehnoloģiju jomā, juridiskās zināšanas u.tml. specifiskas zināšanas) un informāciju par personu, kuras mantu vai īpašumu tā vēlas iegūt. Autors ieskatā, krāpšana

¹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr.43.

² Autoru kolektīvs prof. Baloža R. zinātniskā vadībā. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 459.lpp.

³ Kriminālā statistika Latvijā 2008., 2009., 2010.gadā. Pieejams tiešsaistē: <http://www.polak.edu.lv/?q=lv/node/75> - aplūkots 18.12.2011.

ir kļuvusi aktuāla pēdējo gadu laikā, un jo īpaši tagad, kas ir saistāms ar informācijas tehnoloģiju attīstību un to lomu mūsu dzīvē, kad viss kļūst datorizētāks. Mums arvien biežāk ir jāpiedomā par informāciju, kuru par sevi mēs sniedzam trešajām personām un publicējam interneta vidē (personas kods, adrese, bankas norēķinu kartes numuri, paroles u.tml. informācija), lai ļaunprātīgi to nevarētu izmantot citas personas, jo krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma motīvs vienmēr ir mantkārtīgas tieksmes pret citas personas īpašumu.

Arī darba autoram ir nācies saskarties, ka tuvi cilvēki ir kļuvuši par krāpniecisku darbību upuriem, tādēļ darba autors izvēlējās tieši šo tēmu un vēlas savas zināšanas rakstot šo darbu padziļināt. Turklāt, Latvijas Republikas Augstākā tiesa atzinusi, ka pēdējos gados tiesās palielinās lietu skaits par krāpšanu, tai skaitā par nekustamā īpašuma izkrāpšanu, nav vienveidības tiesību normu interpretācijā un piemērošanā, līdz ar to autora ieskatā, šī darba tēma ir pietiekami aktuāla.

Darba mērķis, kuru darba autors pētniecības procesā vēlas sasniegt ir, noskaidrot krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma krimināltiesisko raksturojumu, tai skaitā atšķirības, kas ļauj to nodalīt no citiem noziedzīgu nodarījumu pret īpašumu veidiem, saskatīt problemātiku, kas ar to saistīta un piedāvāt savus risinājumus.

Izvirzītā mērķa sasniegšanai darbā risināmie uzdevumi ir šādi:

- pamatojoties uz literatūras avotiem, spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, noskaidrot, kas ir krāpšana, tās veidus un noziedzīga nodarījuma sastāvu;
- aplūkot cietušā lietās par krāpšanu raksturojumu;
- lai objektīvi varētu izprast šajā darbā pētāmo, darba autors apskatīs dažādu atzītu krimināltiesību speciālistu paustos viedokļus, kā arī salīdzinās krāpšanas tiesisko regulējumu Latvijā ar citām valstīm;
- aplūkot tiesu praksi lietās par krāpšanu;
- izstrādāt priekšlikumus un dot savus secinājumus.

Bakalaura darbā autors izmantos salīdzinošo metodi, vēsturisko, gramatisko, loģisko, analītisko un teleoloģisko metodi, tādējādi nodrošinot iespēju veikt tēmas jautājumu vispusīgu analīzi un izdarīt ar to saistītos secinājumus.

Darba izstrādāšanai tiks izmantoti:

- normatīvie akti;
- zinātniskā literatūra;
- publikācijas;
- internetā pieejamie materiāli u.c. informācijas avoti.

Bakalaura darbs tiks veidots no piecām daļām. Pirmajā daļā detalizēti tiks aplūkots krāpšanas vispārīgs raksturojums, savukārt otrā daļa sastāvēs no piecām nodaļām kurā tiks padziļināti aplūkots krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma sastāvs (objekts un priekšmets, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse). Trešajā daļā, kura sastāvēs no divām nodaļām, darba autors tuvāk aplūkos divus krāpšanas veidus (krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā un apdrošināšanas krāpšana). Ceturtajā daļā darba autors aplūkos cietušā lietās par krāpšanu, raksturojumu. Piektajā daļā darba autors savukārt aplūkos tiesu praksi lietās par krāpšanu.

Bakalaura darba nobeigumā – secinājumos, tiks apkopotas darba izstrādes gaitā gūtās atziņas un secinājumi, kā arī piedāvātas iespējamās risinājuma iespējas konstatētajām problēmām.

1. KRĀPŠANAS VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Īpašuma institucionālā garantija nodrošina personai tiesisku iespēju iegūt īpašumā lietas vai kļūt par mantiska rakstura tiesību subjektu. Savukārt individuālgarantija aizsargā personas iegūtās tiesības uz īpašumu⁴. Īpašuma institucionālā garantija, kas noteic valstij pienākumu saglabāt un aizsargāt īpašumu kā tiesību institūtu, ir tiesību uz īpašumu objektīvi tiesiskās funkcijas izpausme⁵.

Saskaņā ar Krimināllikuma (turpmāk tekstā – KL) XVIII nodaļas „Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu” 177.panta pirmajā daļā noteikto, krāpšana ir svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu.

Svarīgi atzīmēt, ka „pastāvot pietiekami lielai atšķirībai mantas apdraudējuma veidos, krimināltiesību teorijā noziedzīgus nodarījumus pret īpašumu parasti sadala trīs grupās:

- mantas nolaupīšana (tai skaitā krāpšana);
- mantkārīgi noziedzīgi nodarījumi bez nolaupīšanas pazīmēm;
- mantas apdraudējumi bez iedzīvošanās nolūka.

Mantas nolaupīšana savukārt ir tīša, prettiesiska un bezatlīdzības svešas mantas paņemšana aiz mantkārības no uzņēmumu, iestāžu, organizāciju vai atsevišķu personu īpašuma vai valdījuma slepenas vai atklātas zādzības, laupīšanas, krāpšanas vai piesavināšanās veidā nolūkā rīkoties ar iegūto mantu kā ar savu, un tā rezultātā mantas īpašniekam vai likumiskajam valdītājam tiek nodarīts reāls materiāls zaudējums. Tātad ar mantas nolaupīšanu saprotam visus īpašuma apdraudējumus, kas ir izpaudušies slepenas vai atklātas zādzības, laupīšanas, krāpšanas vai piesavināšanās veidā⁶.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš norāda, ka krāpšana ir svešas mantas vai tiesības uz šādu mantu iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticību vai viltu. Viltus izpaužas kā nepatiesu apstākļu vai faktu apgalvojums, kuru patiesībā nav, vai arī tādu esošo apstākļu vai faktu noklusēšana vai slēpšana, kurus vajadzēja paziņot cietušajam. Uzticības ļaunprātīga izmantošana ir tajos gadījumos, kad vainīgais cietušā dāvāto uzticību izmanto pretēji viņa interesēm, lai iegūtu cietušā mantu vai tiesības uz mantu⁷.

⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. Baloža R. zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011., 465.lpp.

⁵ The Universal Declaration of Human Rights: A Common Standard of Achievement. Ed. By Alfredsson G., Eide A. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff, 1999, p.359.

⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009. – 378. – 379. lpp.

⁷ Juridisko terminu vārdnīca: Aut. kol. V.Dubure, A.Fogels, I.Fridrihsons u.c. – Rīga: NORDIK, 1998. – 120. lpp.

Gan no KL 177.panta pirmās daļas noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās puses pazīmēm, gan no prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņa piedāvātā juridiskā termina skaidrojuma izriet, ka krāpšana tiek izdarīta ļaunprātīgi, izmantojot personas uzticēšanos, vai ar viltu ar mērķi nelikumīgi iegūtu personas mantu vai tiesības uz to. Krāpšana ir noziedzīgs nodarījums pret personas īpašumu, kas tiek izdarīta ar viltu, cietušajai personai par to pat nenojaušot.

Izdarot nelielu atkāpi, vēsturiski, ielūkojoties nesenā pagatnē, redzams, ka, piemēram, Krievijas 1845.gada Nolikums par krimināliem un pārmācīšanas sodiem krāpšanu pieskaitīja nolaupīšanām un formulēja kā jebkuru ar kaut kādu viltu izdarītu svešu lietu, naudas vai citas kustamas mantas nolaupīšanu⁸. Arī no 1918.gada Latvijas Republikā lietotais Krievijas 1903.gada Sodu likums krāpšanu definēja kā nolaupīšanu, kazuistiski formulējot trīs tās veidus:

- mantas nolaupīšana ar viltu;
- viltus pirkuma – pardevuma vai citos maksas darījumos;
- iesaistīšana ar viltu līgumattiecībās⁹.

Savukārt jau 1933.gada Sodu likumā jēdziens krāpšana tika skatīts plašāk nekā nolaupīšana, proti, nosakot, ka par krāpšanu jāšoda tas, „kas ar nolūku gūt sev vai citai personai mantisku labumu, pamudinājis kādu personu, apzināti maldinādams to ar faktu viltīgu sagrozījumu, izdarīt savām vai citas personas mantiskām interesēm kaitīgu darbību vai bezdarbību, ja šāda darbība vai bezdarbība izdarīta”¹⁰. Kā redzams, šis formulējums ir daudz kārt plašāks no iepriekš diviem minētajiem krāpšanas formulējumiem. Ņemot vērā minēto, 1940.gada Otrā Latvijas krimināltiesību kongresā īpaša nozīme tika piešķirta arī jautājumam par krāpšanas sastāva konstrukciju Sodu likumā. Tajā laikā prof.A Krugļevskis atzina, ka plaša krāpšanas izpratne atbilst laikmeta prasībām, jo par sodāmu jāatzīst katrs mantiskais viltus¹¹. Savukārt KL krāpšana jau ir nodalīta detalizēti – atbilstoši laikmeta prasībām (piemēram, apdrošināšanas krāpšana, krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā).

Secināms, ka krāpšanai ir raksturīgs viltus. Latvijas Republikas Augstākā tiesa norādījusi, ka krāpšana atzīstama par izdarītu ar viltu, ja mantas nolaupīšana ir notikusi, paziņojot cietušajam, viņa pārstāvim, valsts vai vietējās pašvaldības institūciju darbiniekiem nepatiesas ziņas vai arī noslēpjot faktus, kurus vajadzēja paziņot, tādā veidā maldinot cietušo, viņa pārstāvjus vai citas personas, kuras ir tiesīgas pieņemt lēmumu par personai piederošo

⁸ Sodu likums par krimināliem un pārmācīšanas sodiem 1885.gada redakcijā. Rīga: Dienas Lapa, 1894. – 507. lpp.

⁹ Уголовное уложение 22 марта 1903 г. По изданиям Н. Таганцева. Рига: ЛЕТА, 1922. с. 591 — 592

¹⁰ Sodu likums. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums. 1933., 7.burtn., 255. lpp.

¹¹ Krugļevskis A. Kā lietderīgāk apraksīt krāpšanas sastāvu sodu likumos? Otrais Latvijas krimināltiesību kongress. Rīga: 1940., Pielikums pie Tieslietu ministrijas vēstneša Nr.2.

mantu vai mantiskām tiesībām. Fakts, ka krāpšana tika izdarīta ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot personas uzticēšanos, vai arī pastāvot abām minētām pazīmēm, noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju neietekmē. Visbiežāk praksē krāpšanas tiek izdarītas ar viltu vai arī ar viltu, izmantojot citas personas uzticēšanos¹².

Autora prāt, aplūkojot termina krāpšana jēdzienu, būtiski ir atzīmēt šos divus atslēgas vārdus – „ļaunprātīgi” un „ar viltu”, kurus autors vēlas aplūkot detalizēti, jo tiesām, aprakstot personai inkriminēto noziedzīgu nodarījumu, pareizi un precīzi ir jānorāda, vai krāpšana tika izdarīta ar viltu vai izmantojot personas uzticēšanos, vai arī ir konstatējamas abas minētās pazīmes.

Viltus kā krāpšanas veids ir raksturīgs ar to, ka persona vai nu paziņo nepatiesas ziņas, vai arī noslēpj faktus, kurus viņai vajadzējis paziņot mantas ieguvējam. Viltus, ko izmanto krāpnieks svešas mantas iegūšanai, var izpausties visdažādākā veidā. Piemēram, dažādāku nevērtīgāku metālu vai izstrādājumu no tiem pārdošana cietušajam, apgalvojot, ka tie ir izgatavoti no zelta, sudraba vai kāda cita dārgāka metāla; gleznas viltojuma pārdošana, apgalvojot, ka tas ir kāda pazīstama autora oriģināls darbs, priekšmetu falsifikācija u.tml.

Viltus var izpausties rakstiski, mutiski, var būt ietverts viltotā dokumentā vai arī izpausties šāda viltojuma izmantošanā u.tml.¹³

Savukārt, **ļaunprātīga uzticības izmantošana** kā krāpšanas veids izpaužas tādējādi, ka „persona nolūkā iegūt svešu mantu izmanto līgumiskas vai citādas tiesiskas attiecības, kas pamatotas uz savstarpēju uzticēšanos, un tā rezultātā vainīgais cietušā uzticību izmanto pretēji viņa interesēm. Piemēram, persona atbilstoši līgumam, nodod mantu cietušajam, izmanto apstākli, ka tā nav pietiekami uzmanīga vai neprasa attiecīgu dokumentāru noformējumu, nodod mantu nepilnā daudzumā un pārējo patur sev, lai rīkotos kā ar savu, vai nodod zemākas kvalitātes un vērtības mantu nekā pienākas”¹⁴.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš, autora prāt, pamatoti atzīmē, ka mantas vai tiesības uz mantu nodošana krāpniekam labprātīgi viltus vai uzticības ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā ir galvenā atšķirība, kas **ļauj krāpšanu norobežot no zādzības**, kad šādas apzinātas labprātīgas mantas atdošanas nav. Krāpšana kā patstāvīgs noziedzīgs nodarījums jāatšķir no zādzības arī gadījumā, kad viltus vai ļaunprātīga uzticības izmantošana tiek pielietoti kā

¹² LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

¹³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009. – 392. lpp.

¹⁴ Turpat – 393. lpp.

līdzeklis, lai piekļūtu svešai mantai un to varētu nozagt, piemēram, vainīgais tādā veidā iekļūst apsargājamā teritorijā, lai izdarītu zādzību no noliktavas, un to arī izdara.

Savukārt, ja manta ir iegūta no personas, kas nav spējīga saprast savu rīcību vai vadīt savu gribu, piemēram, mazgadības, psihiskas slimības vai citu apstākļu dēļ, tad neatkarīgi no tā, kādu apstākļu dēļ manta nodota vainīgajam, nodarījums jā kvalificē nevis kā krāpšana, bet gan kā zādzība, jo mantas atdevējs nav bijis spējīgs novērtēt notiekošo, ko ļaunprātīgi izmanto mantas ieguvējs¹⁵.

Šajā sakarā Latvijas Republikas Augstākā tiesa norādījusi, ka jāievēro, ka gan viltus, gan citu personu uzticēšanās, ko izmanto persona svešu mantu vai tiesību uz mantu iegūšanai, ir tieši saistīti ar mantas nolaupīšanu. Krāpšana nav konstatējama, ja viltus vai citu personu uzticēšanās izmantota, lai atvieglotu vai nodrošinātu mantas nolaupīšanu nākotnē¹⁶.

Dr.iur. D.Mežulis norāda, ka krāpnieciskā viltus saturu veido apstākļi attiecībā uz priekšmetiem, personām, darbībām, notikumiem, to faktiskajām vai juridiskajām īpašībām, par kuriem cietušais tiek maldināts. Lai nepieļautu izvairīšanos no atbildības par kaitējuma nodarīšanu citai personai, ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana nav jāsaista ar mantas nolaupīšanas nolūku uzticēšanās ieguves brīdī. Tāpēc par krāpšanu būtu jāuzskata arī tie gadījumi, kad iegūtā uzticēšanās pilnvarojuma vai citā veidā, tiek izmantota ļaunprātīgi, izkrāpjot mantu¹⁷.

Latvijas Republikas Augstākā tiesa ir norādījusi, ka krāpšana ir noziedzīgs nodarījums, kuru svarīgi norobežot no civiltiesiskā delikta. Privāto tiesību un publisko tiesību atbildība nav savstarpēji pakārtota. Fakts, ka persona par nodarījumu saukta vai var tikt saukta pie civiltiesiskās vai komerciesiskās atbildības, nenozīmē, ka izdarītais nevar tikt atzīts arī par noziedzīgo vai administratīvo pārkāpumu.

Ievērojot krāpšanas juridisko dabu, persona, nododot krāpniekam mantu vai tiesības uz mantu, neapzinās nodarījuma noziedzīgu raksturu, bet uztver to kā civiltiesiskās vai komerciālās attiecības. Veicot krāpnieciskās darbības, vainīgās personas bieži izmanto civiltiesiskos instrumentus – rakstveidā, mutiski vai konkludenti slēdz līgumus vai veic darbības, kas ārēji izskatās kā likumīgi darījumi. Darbības, kas no krimināltiesiskā viedokļa ir atzīstamas par krāpnieciskām, no civiltiesiskā vai komerciesību pozīcijas var tikt vērtētas kā

¹⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009. – 393. lpp.

¹⁶ LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

¹⁷ Mežulis D. Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība. Promocijas darba (monogrāfijas) kopsavilkums doktora zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Policijas akadēmija: Rīga, 2007. Pieejams tiešsaistē: www3.acadlib.lv/greydoc/Mezulis_disertacija/Mezulis_lat.doc

līgumsaistību nepienācīgi izpilde, izvairīšanas no saistību izpildes utt. Personas sodīšana par civiltiesisko vai komerciesisko deliktu vai nepienācīgu līgumsaistību izpildi, kā arī šādas sodīšanas iespējamības esamība neizslēdz personas krimināltiesisko atbildību par izdarīto krāpšanu. Vienlaikus jāievēro, ka civiltiesiskais delikts pats par sevi nenozīmē, ka persona ir izdarījusi arī noziedzīgu nodarījumu. Lai būtu pamats personu atzīt par vainīgu krāpšanā, nepietiek vien konstatēt ar līgumu uzlikto pienākumu neizpildīšanu – nodarījums var tikt atzīts par noziedzīgu, ja konstatētas visas noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās un subjektīvās pazīmes¹⁸.

Darba autors, aplūkojot termina „krāpšana” jēdzienu, noskaidroja, ka citādāka krāpšanas izpratne ir dota, piemēram, Dānijas kriminālkodeksā, kura 279.§ noteikts, ka vainīga krāpšanā ir ikviena persona, kura ar mērķi iegūt sev vai citām personām nelikumīgu labumu, nelikumīgi īstenojot, apstiprinot vai izmantojot kļūdas, piespiež jebkuru personu izdarīt vai neizdarīt darbību, kas izraisa īpašuma zaudējumu apkrāptajai personai vai citām personām, kuras skar šī darbība vai bezdarbība. Savukārt saskaņā ar Dānijas kriminālkodeksa 280.§ par vainīgu uzticības ļaunprātīgā izmantošanā atzīstama persona, kura ar mērķi iegūt sev vai citām personām nelikumīgu labumu, iesaista kādu citu personu īpašuma zaudēšanā, ļaunprātīgi izmantojot viņai piešķirtās pilnvaras rīkoties šīs personas vārdā vai rīkojoties pret personas interesēm attiecībā uz mantu, kas atrodas tās rīcībā pēc šīs personas pilnvarojuma, ar nosacījumu, ka gadījums nesatur zādzības, piesavināšanās, izšķērdēšanas vai krāpšanas pazīmes¹⁹.

Austrijas kriminālkodeksā 146.§ savukārt noteikts, ka sodāms ikviens, kurš ar nolūku iedzīvoties pats vai ļaut iedzīvoties citam, izmantojot apkrāptā uzvedību, pamudina kādu, maldinot par faktiem, veikt darbību, pieļaut to vai atturēties no darbības, kas nodara kaitējumu šīs vai citas personas mantai. Līdzīgi arī Šveices kriminālkodeksa 146.pantā norādīts, ka par krāpšanas izdarīšanu sodāms tas, kurš ar nolūku nelikumīgi iedzīvoties vai ļaut iedzīvoties citam maldina kādu ar viltu, apgalvojot faktus vai noslēpjot tos, vai ar viltu nostiprina viņa maldīšanos un tādā veidā pamudina maldināto personu uz uzvedību, kuras rezultātā viņa nodara kaitējumu sev vai citai personai. Arī saskaņā ar Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksa 263.§ krāpšanu izdara tas, kurš ar nolūku prettiesiski iegūt sev vai trešajai personai mantisku labumu nodara kaitējumu trešās personas mantai ar to, ka maldina vai uztur

¹⁸ LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

¹⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. – Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2008. – 106. lpp.

šos maldus, apgalvojot apzināti nepatiesus faktus vai sagrozot tos, vai slēpjot patiesos faktus²⁰.

Interesanti, ka salīdzinot KL 177.panta pirmajā daļā noteikto ar Latvijas kaimiņvalstu – Igaunijas Sodu (Penitenciārais) kodeksā un Lietuvas Republikas kriminālkodeksā noteikto, tur krāpšanu raksturo tikai viltus. Piemēram, Igaunijas Sodu (Penitenciārais) kodeksa 209.pantā krāpšana definēta kā mantiska labuma gūšana, radot apzināti nepatiesu priekšstatu par faktiskajiem apstākļiem, bet Lietuvas Republikas kriminālkodeksa 182.pantā – kā svešas mantas vai tiesību uz mantu iegūšana, izvairīšanās no mantiskām saistībām vai to atcelšana savā vai citu personu labā, kas izdarīta ar viltu²¹.

Vērtējot visu iepriekš minēto un salīdzinot citu valstu tiesību aktos minēto jautājumā par termina „krāpšana” definējumu, autora prāt, Latvijas KL gana skaidri ir definēts noziedzīgs nodarījums – krāpšana, proti, krāpšana tiek izdarīta ļaunprātīgi, izmantojot personas uzticēšanos, vai ar viltu ar mērķi nelikumīgi iegūtu personas mantu vai tiesības uz to, cietušajai personai par to pat nenojaušot, taču ir jāatšķir gadījumi, kad persona nav spējīga saprast savu rīcību vai vadīt savu gribu (mazgadība, psihiska slimība u.tml.) pretējā gadījumā tā ir zādzība. Tāpat, rezumējot visu iepriekš minēto, darba autors secina, ka mūsdienās arvien vairāk tiek piestrādāts pie krāpšanas, kā noziedzīga nodarījuma, definējuma un nodalījuma atsevišķos sastāvos (krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā, apdrošināšanas krāpšana, pircēju un pasūtītāju apkrāpšana), kas ir vērtējama pozitīvi, jo informācijas tehnoloģiju, globalizācijas un ekonomiskās attīstības (arī lejupslīdes) laikmetā krāpšana kļuvusi īpaši aktuāla, līdz ar to tai nepieciešama likumiska aizsardzība, līdz ar to jāpiekrīt prof.P.Minca norādītajam, ka „milzīgā ekonomiskā nozīme, kādu ieguvušas tiesības uz mantu vispār, un samērā viegla uzbrukuma iespējamība tām prasa īpašu krimināltiesisku aizsardzību”²². Bez tam, krāpšanas definējums Latvijas likumdošanā ļauj to samērā viegli un ērti nodalīt no citiem noziedzīga nodarījuma veidiem, kā piemēram, zādzības, laupīšanas, kas visi ir noziedzīgi nodarījumi pret personas īpašumu.

²⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. – 169. lpp.

²¹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. – 156. lpp.

²² Minca P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939., 354.lpp.

2. KRĀPŠANAS KĀ NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA SASTĀVS

Par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu Latvijas Republikā draud kriminālsods.

Pirms aplūkot krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma sastāvu, darba autors vēlas īsumā apūkot noziedzīga nodarījuma sastāvu, konstatējot tā galvenās atziņas.

KL 6.pants noteic, ka par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarīts nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš paredzēts šajā likumā un par kura izdarīšanu draud kriminālsods. Par noziedzīgu nav atzīstams nodarījums (darbība vai bezdarbība), kam ir šajā likumā paredzēta nodarījuma sastāva pazīmes, bet kas izdarīts apstākļos, kuri izslēdz kriminālatbildību.

KL dotā noziedzīga nodarījuma jēdziena definīcija pieskaitāma nodarījuma formālajām definīcijām, jo uzsvars tiek likts uz darbības vai bezdarbības aizliegumu KL. Noziedzīga nodarījuma formālajā definīcijā ietverts romiešu tiesību princips – sods draud tikai par likumā paredzētu nodarījumu (*nullum crimen, nullum poena sine lege*). Nodarījumu materiālajos jēdzienos tiek ietverti kritēriji, kas norāda uz nodarījuma sociālo novērtējumu²³.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš norāda, ka noziedzīgs nodarījums ir KL paredzēta prettiesiska un kaitīga darbība vai bezdarbība, ko izdarījusi konkrēta persona. Noziedzīgs nodarījums tiek izdarīts noteiktā vietā un laikā, kā arī konkrētos apstākļos, kuriem raksturīgs liels skaits individuālu pazīmju. Noziedzīga nodarījuma sastāvs nav viens un tas pats, kas reālajā dzīvē izdarīts noziedzīgs nodarījums. Noziedzīga nodarījuma sastāvs ir KL paredzēto pazīmju kopums, kas raksturo attiecīgā veidā izdarītu noziedzīgu nodarījumu un kurā ietvertas tikai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas būtiskākās un raksturīgākās pazīmes. Izveidojot noziedzīga nodarījuma sastāvu, likumdevējs abstrahējas no konkrētu noziedzīgu nodarījumu pazīmēm un noziedzīga nodarījuma sastāvā ietvēris tikai tās pazīmes, kas kopīgas visiem noteikta veida noziedzīgiem nodarījumiem²⁴.

Tāpat prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš norāda, ka noziedzīga nodarījuma sastāva vispārīgs jēdziens kriminālajā likumdošanā nav formulēts. Tas ir izstrādāts krimināltiesību teorijā, vispārināti apkopojot visu konkrēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu pazīmes. Tātad noziedzīga nodarījuma sastāvs ir juridisks jēdziens, ar ko saprot noteikta veida noziedzīgu nodarījumu; noziedzīga nodarījuma vispārīgs sastāvs ir plašāks jēdziens, kas aptver visu

²³ Krastiņš U, Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 62. lpp.

²⁴ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000. – 12.-13. lpp.

konkrēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu struktūru un pazīmes. Tā kā noziedzīga nodarījuma sastāva vispārīgs jēdziens ir zinātniska abstrakcija, kamēr sastāvs nav realizēts dzīvē, tas nevar būt par pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības. Tomēr ir nepieciešams formulēt arī noziedzīga nodarījuma sastāva vispārīgo jēdzienu, jo tas dod iespēju krimināltiesību teorijā zinātniski analizēt konkrēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu pazīmes, to konstruēšanas paņēmienus, klasificēt noziedzīgo nodarījumu sastāvus un to pazīmes²⁵.

Piemēram, Latvijas 1933.gada Sodu likuma 1.pantā noziedzīga nodarījuma jēdziens ir īsi formulēts, uzsverot darbības vai bezdarbības aizliegumu likumā un norādot uz soda piedraudējumu par tās izdarīšanu. Un konkrēti: par noziedzīgu atzīstams nodarījums, kurš tā izdarīšanas laikā noliegts likumā ar soda piedraudējumu. Bet tai pat laikā Latvijas 1933.gada Sodu likumā jau bija detalizēta nodarījumu klasifikācija, proti, saskaņā ar Sodu likuma 3.pantu, noziedzīgi nodarījumi sadalīti smagos noziegumos, noziegumos un pārkāpumos, šādam nodarījumu sadalījumam pamatā liekot par noziedzīgo nodarījumu paredzēto soda veidu. Atbilstoši Sodu likuma 3.pantam noziedzīgus nodarījumus, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikti spaidu darbi, sauc par smagiem noziegumiem; noziedzīgus nodarījumus, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikts pārmācības nams vai cietums, sauc par noziegumiem; noziedzīgus nodarījumus, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikts arests vai naudas sods, sauc par pārkāpumiem.

Savukārt KL jau paredzēta vēl detalizētāka noziedzīgo nodarījumu klasifikācija, kas dod pamatu atbilstošāk risināt vairākus krimināltiesību jautājumus, tajā skaitā atbildību par sagatavošanos un noziedzīga nodarījuma mēģinājumu, nepilngadīgo atbildību, nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu no soda u.c.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš norada, ka katrs KL paredzētais noziedzīga nodarījuma sastāvs ir visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, kas raksturo darbību vai bezdarbību kā noziedzīgu nodarījumu un personu, kas izdarījusi šo nodarījumu.

Noziedzīga nodarījuma sastāva analīzei krimināltiesībās tiek izdalīti četri noziedzīga nodarījuma sastāva elementi:

- noziedzīga nodarījuma objekts,
- nodarījuma objektīvā puse,
- noziedzīga nodarījuma subjekts,
- nodarījuma subjektīvā puse.

²⁵ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000. – 14. lpp.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš atzīmē, ka juridiskajā literatūrā nav vienota viedokļa par to, ko apzīmēt ar noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm un ko nosaukt par noziedzīga nodarījuma elementiem. Ar nodarījuma elementu jāsaprot noziedzīga nodarījuma objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse. Savukārt, uzskatot, ka pazīme individualizē, ar noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm saprotam nodarījuma sastāva elementu saturu, šo elementu īpašības un raksturojumu. Noziedzīga nodarījuma sastāva elementi ir krimināltiesību teorijā pieņemto nodarījuma sastāvu četru pazīmju sistēmu apvienojums pēc to kopīgajām pazīmēm. Noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes ir nodarījuma satura raksturojums un īpatnības nodarījuma sastāva elementu ietvaros²⁶.

Interesanti, ka Krievijas jurists profesors A.Kozlovs uzskata, ka nav vajadzības krimināltiesībās saglabāt tādu nosacītu kategoriju kā nozieguma sastāvs. A.Kozlovs uzskata, ka daudz produktīvāk par kriminālatbildības pamatu ir uzskatīt nozieguma izdarīšanu. Nozieguma sastāva pazīmju vietā tiek ierosināts analizēt nozieguma divus elementus – objektīvo un subjektīvo pusi. Nodarījuma kvalifikācija nozīmē šo divu elementu atbilstību likumā paredzētajam²⁷.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, noziedzīga nodarījuma sastāvu iespējams formulēt šādi: noziedzīga nodarījuma sastāvs (*corpus delicta*) ir KL paredzēto visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, kas ir nepieciešams un pietiekams, lai kādu darbību vai bezdarbības aktu atzītu par noteikta veida noziedzīgu nodarījumu²⁸. Bez tam, svarīgi ir atzīmēt, ka kriminālajā likumdošanā nelokāmi tiek realizēts princips, ka persona kriminālā kārtā atbild tikai par tādu prettiesisku darbību vai bezdarbību, kas atbilst KL paredzēta noziedzīga nodarījuma sastāvam. Sods draud tikai par likumā paredzētu nodarījumu (*nullum crimen, nullum poena sine lege*). Vienīgi noziedzīga nodarījuma sastāvs ietver to pazīmju kopumu, pēc kurām nosaka, ka kaitīgais nodarījums ir krimināli sodāms²⁹.

KL katrs noziedzīga nodarījuma sastāvs ir konkrēts, jo tas ietver sevī tās būtiskākās, tipiskākās un nepieciešamās pazīmes, kas piemīt noteiktam noziedzīga nodarījuma veidam, piemēram, slepkavībai, izvarošanai, zādzībai, kukuļņemšanai, un kuras atspoguļotas KL Sevišķās daļas pantos, pie tam ņemot vērā, ka Vispārīgās daļas normās jau aprakstītas tās pazīmes, kuras ir kopīgas visiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem. Un kā jau iepriekš norādīts, noziedzīga nodarījuma sastāvu veido četri obligāti elementi – objekts, objektīvā

²⁶ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000. – 17-18. lpp.

²⁷ Козлов А.П. понятие преступления. — Спб.: Изд. Юрид. центр. Пресс 2004, С. 187 — 189.

²⁸ Krastiņš U, Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums.

Zinatniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 68. lpp.

²⁹ Turpat – 64. lpp.

puse, subjekts, subjektīvā puse. Svarīgi ir atzīmēt, ka noziedzīga nodarījuma būtības raksturojums, tā tipiskākās īpatnības plašāk vai šaurāk ir dotas KL Sevišķās daļas pantu dispozīcijās. Likumā aprakstīto noziedzīgā nodarījuma pazīmju apjoms ir atkarīgs no dispozīcijas veida³⁰.

Noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju veic noteiktā secībā, vispirms noskaidrojot noziedzīgā nodarījuma objektīvo pazīmju (objekta un objektīvās puses) un pēc tam subjektīvo pazīmju (subjekta un subjektīvās puses) sakritību ar KL paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva atbilstošajām pazīmēm. Turklāt, ja kaut vai pēc vienas pazīmes tāda sakritība netiek konstatēta, personas nodarījumā nav konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva, un līdz ar to nav arī pamata tās saukšanai pie kriminālatbildības³¹.

Konkrētajā gadījumā persona atzīstama par vainīgu krāpšanas izdarīšanā, ja viņa nodarījumā ir konstatēti visi iepriekš minētie noziedzīga nodarījuma sastāva elementi – objekts, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse.

Kā atzinusi Latvijas Republikas Augstākā tiesa, „gan apsūdzībā, gan arī tiesas spriedumā precīzi jānorāda, kādas intereses tika apdraudētas ar konkrētu noziedzīgu nodarījumu (noziedzīga nodarījuma objekts), kā krāpšana tika izdarīta, un kādus zaudējumus tā radīja (noziedzīga nodarījuma objektīvā puse), kāda ir bijusi personas psihiskā attieksme pret veikto darbību (tiešs nodoms, nolūks izkrāpt mantu vai tiesības uz mantu), kā arī noziedzīga nodarījuma subjekta (fiziska pieskaitāma 14 gadu vecumu sasniegusi persona) esamība. Turklāt jāievēro, ka visiem faktiem, kas norādīti apsūdzībā, jābūt pierādītiem. Apsūdzība nevar tikt pamatota ar pieņēmumiem un nepārbaudītiem faktiem”³². No minētā secināms, ka personu nedrīkst atzīt par vainīgu krāpšanas izdarīšanā, ja nav konstatēts konkrētā noziedzīga nodarījuma sastāvs.

Autora prāt interesantas atziņas ir ietvertas Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010.gada 18.marta lēmumā lietā Nr. SKK – 82/2010, kurā norādīts, ka krāpšana kā noziedzīgs nodarījums var tikt izdarīta, realizējot vairākas savstarpēji saistītas darbības, kur katra no tām atsevišķi var nesaturēt noziedzīga nodarījuma pazīmes, taču kopumā veido noziedzīgā nodarījuma sastāvu. Nav izšķirošas nozīmes tam, vai pati apsūdzētā persona veic visas darbības vai arī izmanto darbību veikšanai citas personas.

³⁰ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 20.– 21. lpp.

³¹ Turpat – 22. lpp.

³² LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

Turklāt, lai noziedzīgu nodarījumu kvalificētu pēc KL 177.panta, nav svarīgi, vai ar krāpšanas ceļā iegūtu mantu vainīgā persona rīkojas pati vai šo mantu nodod citai personai.

Rezumējot visu iepriekš minēto, darba autors secina, ka noziedzīga nodarījuma sastāvs ir KL paredzēto pazīmju kopums, kas raksturo attiecīgā veidā izdarītu noziedzīgu nodarījumu un kurā ietvertas tikai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas būtiskākās un raksturīgākās pazīmes, proti, visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, kas raksturo darbību vai bezdarbību kā noziedzīgu nodarījumu un personu, kas izdarījusi šo nodarījumu. Bez tam, noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju veic noteiktā secībā, vispirms noskaidrojot noziedzīgā nodarījuma objektīvo pazīmju (objekta, priekšmeta un objektīvās puses) un pēc tam subjektīvo pazīmju (subjekta un subjektīvās puses) sakritību ar KL paredzētā noziedzīgā nodarījuma (piemēram, krāpšanas – KL 177.pants) sastāva atbilstošajām pazīmēm. Konkrētajā gadījumā persona atzīstama par vainīgu krāpšanas izdarīšanā, ja viņa nodarījumā ir konstatēti visi iepriekš minētie noziedzīga nodarījuma sastāva elementi – objekts, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse.

2.1. Krāpšanas objekts un priekšmets

Pirms aplūkot krāpšanas objektu, autora prāt svarīgi ir aplūkot noziedzīga nodarījuma objekta definējumu.

Noziedzīga nodarījuma objekta jēdziens KL netiek dots, bet tas ir izstrādāts krimināltiesību teorijā. Pašiem krimināltiesību zinātniekiem vienota viedokļa šajā jautājumā nav. Uzskatu atšķirība izpaužas gan jautājumā par nodarījuma objekta jēdzienā ietveramo saturu, gan par tā veidiem³³.

Tā kā ikviens kaitīgs noziedzīgs nodarījums saistīts ar noteiktu valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu vai indivīda interešu aizskārumu, vai nu nodarot tām kaitējumu, vai draudot tādu nodarīt, tad ar KL aizsargātās intereses krimināltiesiskā nozīmē ir noziedzīga nodarījuma objekts. Svarīgākās intereses, ko aizsargā kriminālā likumdošana, ir Latvijas Republikas valsts iekārta, valsts politiskā un ekonomiskā sistēma, dabas vide, cilvēks, īpašuma un citas viņa tiesības un brīvības, jurisdikcijas un pārvaldības kartība un vēl vairākas citas jomas. Tās intereses, kuru saglabāšanā un nostiprināšanā ieinteresēta valsts un sabiedrība, valsts aizsargā ar krimināltiesiskiem līdzekļiem. Šajā nolūkā likumdevējs KL ietver noziedzīgu nodarījumu sastāvus, kuros paredzēta kriminālatbildība par kaitīgiem nodarījumiem (darbību vai bezdarbību), kā arī nosaka sodus, kas draud par noziedzīga nodarījuma sastāvā ietverto interešu aizskārumu – noziedzīgu nodarījumu³⁴.

Bet ir jāatzīmē tāds apstāklis, ka interešu kopums, kuru aizsargā KL, nav nemainīgs, uz visiem laikiem noteikts lielums. Ar KL aizsargāto interešu kopums noteiktā valsts un sabiedrības attīstības posmā var mainīties. Proti, ja likumdevējs uzskata, ka ir tādas intereses, kuras vairs nav nepieciešams aizsargāt ar krimināltiesību līdzekļiem, tad KL tiek grozīts, izslēdzot no tā attiecīgo pantu vai tā daļu (punktu) vai attiecīgo noziedzīga nodarījuma sastāvu, bet var būt arī pretēja situācija, ja kāds interešu apdraudējums tā smaguma, izplatības vai citu apstākļu dēļ ir kļuvis tik kaitīgs, ka par to nepieciešams noteikt kriminālatbildību ar atbilstošu soda piedraudējumu, tad tiek veidots atbilstošs KL pants, panta daļa (punkts) vai noziedzīga nodarījuma sastāvs, kuru likumdevējs kā papildinājumu vai grozījumu iekļauj KL. Tā kā noziedzīga nodarījuma objekts ir katra nodarījuma sastāva neatņemams elements, tad tā pareizai noteikšanai un satura atklāšanai ir visai svarīga nozīme, lai nekļūdīgi varētu

³³ Krastiņš U, Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 90. lpp.

³⁴ Turpat – 94. lpp.

risināt vairākus krimināltiesiskus jautājumus, tātad arī veikt pareizu noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju un noteikt atbilstošu sodu³⁵.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš attiecībā uz noziedzīga nodarījuma objektu norāda, ka noziedzīga nodarījuma objekta nozīme izpaužas vairākos krimināltiesību būtiskos apstākļos:

- objekts ir katra noziedzīga nodarījuma obligāts elements, jo, neapdraudot ar likuma aizsargātu interesi, nav arī noziedzīga nodarījuma;
- objekts ir katra noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme, jo konkrēta nodarījuma sastāva objektīvo pazīmju skaitā ir arī tādas obligātas pazīmes, kas raksturo apdraudēto interesi vai īpaši norāda uz noziedzīgā nodarījuma priekšmetu;
- objekts kalpo KL Sevišķās daļas sistēmas veidošanai, atsevišķās nodaļās apvienojot KL paredzētos noziedzīgos nodarījumus;
- objekts dod pamatu noziedzīgus nodarījumus norobežot no citiem tiesībpārkāpumiem, jo tieši ar likumu aizsargāto interešu apdraudējuma paaugstināts kaitīgums raksturo noziedzīgu nodarījumu;
- objekta apdraudējums ļauj konstatēt noziedzīga nodarījuma raksturu un nodarījuma radītā kaitējuma smaguma pakāpi ar likumu aizsargātām interesēm, kas ir īpaši svarīgi, nosakot vainīgajam sodu;
- objekts dod pamatu savstarpēji norobežot pēc objektīvās puses pazīmēm līdzīgus noziedzīgus nodarījumus un tos pareizi kvalificēt, piemēram, tādus kā terorismu, kas saistīts ar spridzināšanu, dedzināšanu u.tml. un mantas tīšu iznīcināšanu un bojāšanu³⁶.

Tātad, noziedzīga nodarījuma objekts ir ar KL aizsargātās valsts, sabiedrības, atsevišķu indivīdu intereses, kuras tiek apdraudētas noziedzīga nodarījuma rezultātā³⁷.

Kā secināts jau šī darba iepriekšējā daļā, krāpšana ir noziedzīgs nodarījums pret personas īpašumu (KL XVIII nodaļa „Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu”).

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš norāda, ka krāpšanas objekts ir cietušā mantiskās intereses³⁸, savukārt Latvijas Republikas Augstākā tiesa – krāpšanas noziedzīga nodarījuma

³⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinatniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 94. lpp.

³⁶ Turpat – 95.-96. lpp.

³⁷ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 22. lpp.

³⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 26. lpp.

objekts ir īpašums³⁹. Ņemot vērā minēto, būtiski ir aplūkot arī terminu „manta” un „īpašums” skaidrojumus.

Par **mantu** uzskatāmi materiālas dabas labumi, ķermeniskas vai bezķermeniskas lietas. Bezķermeniskas lietas – personiskas, lietu un saistību tiesības, ciktāl tās ir mantas sastāvdaļas, tas ir, reprezentē sevi kā materiālas dabas vērtību. Manta aptver kā kustamas, tā nekustamas lietas. Manta kā īpašuma tiesību priekšmets ir ķermeniskas lietas. Par tiesiska darījuma priekšmetu var būt manta, kas nav izņemta no privāttiesiskās apgrozības⁴⁰. Savukārt termins „**īpašums**” juridisko terminu skaidrojošajā vārdnīcā tiek skaidrots kā pilnīgas varas tiesība pār lietu, tas ir, tiesība valdīt un lietot to, iegūt no tās visus iespējamus labumus, ar to rīkoties un noteiktā kārtā atprasīt to atpakaļ no katras trešās personas ar īpašuma prasību. Īpašuma tiesība ir neierobežota, izņemot to, ko aprobežo likums vai privāta griba⁴¹. Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu ir tādi, kas apdraud mantas īpašnieka valdījuma vai lietojuma tiesības, vai tiesības brīvi rīkoties ar mantu. Krāpšanas sekas izpaužas mantiska zaudējuma veidā.

Jāatzīmē, ka noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu jeb mantiski noziedzīgi nodarījumi no citiem noziedzīgiem nodarījumiem atšķiras ar kriminālā apdraudējuma priekšmetu – īpašumu. Šie noziedzīgie nodarījumi apdraud fizisko un juridisko personu īpašumu un viņu mantiskās intereses. Tie pārkāpj gadsimtiem ilgo principu par privātīpašuma neaizskaramību⁴².

Autora skatījumā Dr. iur. D.Mežulis pamatoti norāda, ka krāpšana jādefinē kā aiz mantkārības izdarīta prettiesiska bezatlīdzības svešas mantas izņemšana no cietušā īpašuma nolūkā to izmantot pēc saviem ieskatiem, ja tas izdarīts, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu un atšķirībā no citām nolaupīšanām izkrāpt var ne tikai kustamu, bet arī nekustamu mantu. Dr. iur. D.Mežulis uzskata, ka ir jāprecizē krāpšanas sastāvs, nosakot, ka izkrāpt var ne tikai mantu vai tiesības uz mantu, bet arī mantiska rakstura pakalpojumu⁴³.

Autors secina, ka krāpšanas objekts ir personu īpašuma un viņu mantiskās intereses, kuras noziedzīga nodarījuma – krāpšanas izdarīšanas rezultātā tiek apdraudētas. Piemēram, bieži vien cietušā lomā nonāk vecāka gadagājuma cilvēki, galvenokārt vientuļie, kuriem tiek izkrāpta nauda, vērtslietas vai pat īpašums viņiem sākotnēji par to nenojaušot, jo viņi paļaujas uz līdzcilvēku godaprātu, kas arī noved pie šādām sekām, bet, piemēram, laupīšana ir

³⁹ LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

⁴⁰ Juridisko terminu vārdnīca: Aut. kol. V.Dubure, A.Fogels, I.Fridrihsons u.c. – Rīga: NORDIK, 1998. – 150. lpp.

⁴¹ Turpat – 96. lpp.

⁴² Ķipēna K., Vilks A. Kriminoloģija. Mācību grāmata. Papildināts izdevums. – Rīga: Nordik, 2004. – 277. lpp.

⁴³ Mežulis D. Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība. Promocijas darba (monogrāfijas) kopsavilkums doktora zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Policijas akadēmija: Rīga, 2007. Pieejams tiešsaistē: www3.acadlib.lv/greydoc/Mezulis_disertacija/Mezulis_lat.doc

„vairākobjektu noziegums, jo laupīšanas uzbrukums apdraud ne vien cietušā mantiskās intereses, bet vienlaikus vērsts arī pret personas veselību un dzīvību”⁴⁴. Šī ir būtiska atšķirība nodalot krāpšanu no laupīšanas.

Attiecībā uz noziedzīga nodarījuma priekšmetu, prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš norāda, ka **nedrīkst samainīt vietām vai aizstāt noziedzīga nodarījuma objektu ar noziedzīga nodarījuma priekšmetu. Noziedzīga nodarījuma priekšmets ir materiālais priekšnosacījums, kura dēļ radušās un pastāv intereses. Tātad, noziedzīga nodarījuma priekšmeta jēdziens ir pakļauts noziedzīga nodarījuma objekta jēdzienam**⁴⁵.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš norāda, ka atšķirībā no noziedzīgā nodarījuma objekta, kas vienmēr tiek apdraudēts, izdarot noziedzīgu nodarījumu, nodarījuma priekšmets visos nodarījuma sastāvos nav obligāta pazīme. Noziedzīga nodarījuma priekšmets ir tādu nodarījumu nepieciešama pazīme, kuru izdarīšana nav iespējama, tieši neiedarbojoties uz kādu materiālu lietu. Šādos gadījumos noziedzīga nodarījuma sastāvs konstruēts tā, ka interešu apdraudējums tiek saistīts ar kaitējuma nodarīšanu noziedzīgā nodarījuma priekšmetam. Ja nav noziedzīga nodarījuma sastāvā paredzēts nodarījuma priekšmets vai tas nav cietis prettiesiskās darbības vai bezdarbības rezultātā, tad nav arī izdarīts attiecīgs noziedzīgs nodarījums. Noziedzīga nodarījuma objekts ir cieši saistīts ar nodarījuma priekšmetu, jo, tikai iedarbojoties uz noziedzīga nodarījuma priekšmetu, tiek aizskartas tās intereses, kuru aizsardzībai paredzēta attiecīgā krimināltiesiskā norma. Tātad, **noziedzīga nodarījuma priekšmets ir cilvēka ārējā pasaulē objektīvi eksistējoša lieta, pret kuru tieši vērsts kaitīgs nodarījums un līdz ar to tiek apdraudēts noziedzīga nodarījuma objekts**⁴⁶.

Noziedzīga nodarījuma priekšmets – tie konkrētie materiālās pasaules priekšmeti (lietas, nauda, finanšu instrumenti, ieroči, munīcija, narkotiskas un psihotropas vielas, transportlīdzekļi, pasta apmaksas zīmes u.c.), pret kuriem vērsta noteikta prettiesiska darbība vai pieļauta bezdarbība, tādējādi apdraudot ar krimināllikumam aizsargātās intereses⁴⁷.

Par krāpšanas priekšmetu var būt ikviena manta (lieta). Tomēr viltotajam priekšmetam jābūt līdzīgam pēc sava izskata un īpašībām ar īsteno priekšmetu⁴⁸.

⁴⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009. – 388. lpp.

⁴⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 94. lpp.

⁴⁶ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000. – 44. lpp.

⁴⁷ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 27. lpp.

⁴⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 26. lpp.

Latvijas Republikas Augstākā tiesa ir norādījusi, ka krāpšanas priekšmets ir kustamā vai nekustamā manta, kuras iegūšanas nolūkā persona veic darbību, kas saistīta ar viltu vai citas personas uzticēšanas izmantošanu. Tiesu praksē visbiežāk sastopamais krāpšanas priekšmets ir nauda. Tomēr par nozieguma priekšmetu var būt arī jebkādas citas materiālas lietas, kurām ir kaut kāda vērtība. Ja persona izkrāpj tiesības uz svešu mantu, konkrēta manta arī ir atzīstama par noziedzīga nodarījuma priekšmetu. Jāievēro, ka, iegūstot tiesības uz mantu krāpšanas ceļā, persona ne vienmēr vēlas gūt konkrētu mantu savā īpašumā, bet bieži vien gūst labumus no mantas lietošanas.

Krāpšana var tikt konstatēta arī gadījumā, kad viena persona, izmantojot viltu vai citas personas uzticēšanos, saņem mantiska rakstura pakalpojumu, uz kuru viņai nav tiesību, turklāt nav nozīmes tam, vai pakalpojums saņemts, par to nesamaksājot vispār vai maksājot acīmredzami mazāku summu salīdzinājumā ar pakalpojuma cenu. Kaut gan likumdevējs tieši nav norādījis, ka pakalpojuma saņemšana ar viltu vai izmantojot personas uzticēšanos, ir krāpšana, attiecīgs secinājums par nodarījuma kvalifikāciju ir izdarāms, ievērojot krāpšanas juridisko dabu un tās legālo definīciju.

Pakalpojuma sniedzējs vispārējos gadījumos sniedz piedāvātos pakalpojumus ikvienai personai, kura tos pasūta un piekrīt pakalpojuma sniegšanas nosacījumiem (pakalpojuma veidam, kvalitātei, cenai, sniegšanas vietai utt.). Izkrāpjot pakalpojumu, pārkāpējs ar viltu vai, izmantojot otras personas uzticēšanos, pārliecina viņu nepieciešamībā veikt noteiktās darbības citas personas interesēs, rada viņai apņēmību noteikto darbību izdarīt, rakstveidā, ar vārdiem vai citādā veidā apliecinot, ka par izpildīto darbu pakalpojuma sniedzējs saņems paredzēto samaksu.

Mantas jēdziens nav skaidrots nedz KL, nedz arī Civillikumā. Tomēr Civillikuma normas nepārprotami norāda, ka mantas jēdziens ietver ne tikai ķermeniskās lietas, bet arī saistību tiesības. Civillikuma 841.pantā ir norādīts, ka bezķermeniskas lietas ir dažādas personiskas, lietu un saistību tiesības, ciktāl tās ir mantas sastāvdaļa. Arī Civillikuma 846.pantā ir uzsvērts, ka personiskās un saistību tiesības, kaut arī to priekšmets būtu nekustama lieta, vienmēr pieskaitāmas kustamai mantai.

Pakalpojumu izkrāpšanas gadījumā persona rīkojas tā, ka pakalpojuma sniedzējam veidojās maldīgs priekšstats, ka pakalpojums tika pasūtīts un pakalpojumu pasūtītājam ir tiesības prasīt, lai noteikta darbība būtu izdarīta, bet pakalpojuma sniedzējam ir pienākums noteikto darbību izpildīt (saistību tiesības). Tas ir pamats uzskatīt, ka, izkrāpjot pakalpojumu, persona iegūst labumus, kuriem var būt gan materiāls, gan arī nemateriāls raksturs un kuri arī atzīstami par mantu (ķermenisko vai bezķermenisko lietu).

Saistībā ar pakalpojumu izkrāpšanu arī jāievēro, ka bieži pakalpojums nodrošina tā saņēmajam iespēju lietot kustamo vai nekustamo mantu vienošanās paredzētajā apjomā un veidā. Piemēram, izmantojot taksometra pakalpojumus, persona iegūst iespēju pārvietoties ar svešu automašīnu, ko vada pakalpojuma sniedzēja darbinieks; viesnīcas pakalpojums nodrošina personai iespēju uzturēties viņai nepiederošā telpā un izmantot papildu labumus – lietot telefonu, internetu, saņemt brokastis, skatīties televizoru utt. Attiecīgajos gadījumos pakalpojuma iegūšana ar viltu vai, izmantojot personas uzticēšanos, kvalificējama kā krāpšana gan tāpēc, ka iegūtais pakalpojums ir atzīstams par mantu, gan arī tāpēc, ka persona darbības rezultātā iegūst lietošanas tiesības uz svešu mantu⁴⁹.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš vērš uzmanību, ka noziedzīga nodarījuma priekšmets ir jāatšķir no nodarījuma izdarīšanas rīkiem un līdzekļiem, ar kuru palīdzību noziedzīgs nodarījums tiek izdarīts. Ar noziedzīga nodarījuma rīkiem un līdzekļiem vainīgais iedarbojas vienīgi uz nodarījuma priekšmetu vai nodarījumā cietušo, tāpēc tie nav noziedzīga nodarījuma objekta sastāvdaļa (nodarījuma priekšmets)⁵⁰.

No iepriekš minētā secināms, ka krāpšanas priekšmets parasti ir vērtīgas lietas, ko viegli realizēt. Tās ir dārglietas, antikvāri priekšmeti, video un dator tehnika, mobilie telefoni, senas un retas grāmatas, ekskluzīvas lietas utt.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, secināms, ka noziedzīga nodarījuma objekts ir ar KL aizsargātās intereses un ir katra noziedzīga nodarījuma obligāts elements, jo, neapdraudot ar likuma aizsargātu interesi, nav arī noziedzīga nodarījuma. Autors secina, ka krāpšanas objekts ir personu īpašuma un viņu mantiskās intereses, kuras noziedzīga nodarījuma – krāpšanas izdarīšanas rezultātā tiek apdraudētas. Interesanti, ka, piemēram, laupīšana ir vairākobjektu noziegums un šīs būtiskās atšķirības noziedzīga nodarījuma objektos, ļauj nodalīt krāpšanu no cita noziedzīga nodarījuma. Noziedzīga nodarījuma priekšmets savukārt ir materiālais priekšnosacījums, kura dēļ radušās un pastāv intereses - noziedzīga nodarījuma priekšmeta jēdziens ir pakļauts noziedzīga nodarījuma objekta jēdzienam, proti, norobežot vienu noziedzīgu nodarījumu no otra pēc nodarījuma priekšmeta var tikai tādos gadījumos, kad šie priekšmeti ir īpaši atrunāti KL pantā kā materiālās pasaules priekšmeti, pret kuriem vēršas persona, kas izdara noziedzīgu nodarījumu.

⁴⁹ LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

⁵⁰ Krastiņš U, Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinatniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 108. – 109. lpp.

2.2. Krāpšanas objektīvā puse

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir ar likumu aizsargātā objekta apdraudējuma ārējais akts, tas ir, personas uzvedības ārējā izpausme, kura noris objektīvajā pasaulē un izpaužas kaitējuma nodarīšanā šim objektam vai radot draudus nodarīt tam kaitējumu⁵¹.

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ārēji var izpausties kā darbība. Krimināltiesiskā nozīmē darbība ir personas aktīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas pauž šīs personas apzinātu gribu un tā ir vērsta pret noziedzīgā nodarījuma objektu, nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar KL aizsargātām personas interesēm. Citos noziedzīga nodarījuma sastāvos objektīvā puse raksturota kā bezdarbība. Krimināltiesiskā nozīmē bezdarbība ir apzināta personas gribai atbilstoša pasīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas izpaudusies tādējādi, ka persona nav pildījusi viņai uzliktos tiesiskos pienākumus, ar ko nodarīts vai varējis tikt nodarīts kaitējums ar KL aizsargātām personas interesēm. KL Sevišķās daļas normās noziedzīga nodarījuma objektīvā puse, aprakstot kaitīgo nodarījumu, satura ziņā formulēta visplašāk, ja salīdzina ar citiem noziedzīga nodarījuma sastāva elementiem. Tas izskaidrojams ar to, ka noziedzīga nodarījuma objektīvās puses pazīmes vispilnīgāk atklāj nodarījuma saturu un seku kaitīgumu ar likumu aizsargātām interesēm⁵².

Atbilstoši noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvās puses pazīmēm krāpšana izpaužas kā svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu. Mantas iegūšana krāpšanas ceļā izpaužas tādējādi, ka vainīgais apmāna cietušo, kura īpašumā vai valdījumā atrodas manta, un apmānītais, būdams maldināts, mantu vai arī tiesības uz mantu šai personai atdod labprātīgi, uzskatot, ka tā viņam pienākas⁵³. Autors vēlas atzīmēt, ka iepriekš minēto vairāk kārt uzsvēris arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments (piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 18.oktobra lēmums lietā Nr. SKK–630/2007). Taču, piemēram, „**zādzība objektīvi izpaužas kā tīša, prettiesiska un bezatlīdzības svešas kustamas mantas slepena vai atklāta paņemšana, lai ar to rīkotos kā ar savu**”⁵⁴, bet laupīšana kā „**svešas kustamas mantas nolaupīšana, ja tā saistīta ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu. Laupīšanas uzbrukums cietušajam – vardarbība vai**

⁵¹ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 29. lpp.

⁵² Krastiņš U, Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 111. lpp.

⁵³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009. – 392. lpp.

⁵⁴ Turpat – 381.lpp.

vardarbības piedraudējums – līdzeklis mantas prettiesiskai ieguvei vai tās paturēšanai tūlīt pēc mantas iegūšanas⁵⁵. Kā redzams, šiem trim noziedzīgā nodarījumu veidiem ir atšķirīgas noziedzīgā nodarījuma objektīgvās puses, kas ļauj kvalificēt noziedzīga nodarījuma sastavu. Taču, vistuvākā (grūti nošķiramā), autora prāt, krāpšanai (KL 177.pants) ir piesavināšanās (KL 179.pants), jo objekts ir nemainīgs kā krāpšanai – mantiskās intereses, bet objektīvi tā izpaužas kā svešas mantas prettiesiska iegūšana vai izšķērdēšana, ja to ir izdarījusi persona, kurai šī manta uzticēta vai kuras pārziņā tā atradusies.

2008.gada 4.novembra lēmumā lietā Nr. SKK – 405/2008 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments norāda, ka krāpšana kā svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšana viltus ceļā var izpausties, paziņojot apzināti nepatiesas, patiesībai neatbilstošas ziņas vai noklusējot patiesus faktus. Krāpšana var izpausties arī apzinātās darbībās, kuras vērstas uz mantas īpašnieka vai citas personas maldināšanu. Apzināti nepatiesas ziņas, kas tiek sniegtas pie krāpšanas, vai arī kuras tiek noklusētas, var attiekties uz jebkuriem apstākļiem, to vidū uz juridiskiem faktiem un notikumiem, kvalitāti, īpašuma vērtību, uz vainīgā personību, viņa pilnvarām un nodomiem. Savukārt krāpšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos, ietver sevī mantas īpašnieka vai citas personas, kura ir pilnvarota pieņemt lēmumu par šī īpašuma nodošanu trešajām personām, uzticēšanās izmantošanu mantkārīgā nolūkā. Uzticēšanās ļaunprātīga izmantošana ir gadījumos, kad vainīgais cietušā vai citas personas, kuras lēmums ir būtisks darījuma veikšanai, uzticēšanos izmanto pretēji viņu interesēm, lai nelikumīgi iegūtu viņu mantu vai tiesības uz to. Uzticēšanās, kas ir viena no krāpšanas veida pamatpazīmēm, saskatāma civiltiesiskos darījumos, kas balstās uz savstarpēju darījuma dalībnieku uzticību, kad viena puse, rīkojoties godprātīgi, sagaida adekvātas darbības no otra darījuma dalībnieka. Uzticēšanās attiecības starp cietušo un vainīgo raksturo cietušā pārliecība par abpusēju godīgumu un patiesīgumu savstarpējos darījumos.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesneši kopsapulcē Augstākās tiesas priekšsēdētāja vadībā atzina, ka krāpšana ir noziedzīgs nodarījums ar materiālu sastāvu – nodarījums atzīstams par pabeigtu ar brīdi, kad vainīgā persona prettiesiski ieguvusi svešu mantu vai tiesības uz mantu. Nodarījuma kvalifikāciju neietekmē fakts, vai vainīgā persona sākusī rīkoties ar attiecīgo

⁵⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009. – 388.lpp.

mantu vai tiesībām uz mantu kā ar savu⁵⁶. Krimināltiesību speciāliste V.Liholaja savukārt norādījusi, ka materiālo noziedzīgo nodarījumu kvalifikācija pēc objektīvās puses nav iespējama bez cēloņsakarības (objektīvās saiknes starp prettiesisko nodarījumu un kaitīgajām sekām) konstatēšanas, lai pierādītu, ka kaitīgās sekas ir iestājušās vainīgās personas darbības vai bezdarbības rezultātā. Lai arī likumdevējs krimināltiesību normās nelieto jēdzienu „cēloņsakarība”, tomēr daudzos gadījumos pantu dispozīcijā dažādā veidā tiek akcentēts šīs objektīvās puses pazīmes obligātums.⁵⁷

Krimināltiesību speciālisti ir atzinuši, ka mantas nolaupīšanu (krāpšanu) var izdarīt tikai ar aktīvu darbību. Šāda darbība ir vērsta uz mantas īpašnieka vai tās likumīgā valdītāja īpašuma masas samazināšanu un mantas prettiesiskas paņemšanas rezultātā cietušajam tiek nodarīts reāls materiāls zaudējums⁵⁸.

Darba autors secina, ka krāpšanas objektīvā puse izpaužas kā aktīva prettiesiska darbība – citas personas mantas iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot tās uzticēšanos vai ar viltu. Turklāt, aplūkojot krāpšanas objektīvo pusi, nedrīkst aizmirst cēloņsakarību – objektīvo sakarību starp svešas mantas nolaupīšanu (krāpšanu) un mantiskajām sekām, kas iestājušās. Ir jāpierāda, ka konkrētais kaitējums iestājies attiecīga nodarījuma rezultātā, kas ir ļoti būtiski, bez tam, tieši nodarījuma objektīvās puses pazīmes vispilnīgāk atklāj nodarījuma saturu un seku kaitīgumu ar likumu aizsargātām interesēm, kas ļauj nodalīt krāpšanu, no citiem noziedzīgi nodarījuma pret īpasumu veidiem.

⁵⁶ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas tiesnešu kopsapulces 22.05.2009. lēmums. Par tiesu praksi lietās par krāpšanu. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/archive/kl-22.05.09.doc - aplūkots 16.12.2011.

⁵⁷ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 40. lpp.

⁵⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 7. lpp.

2.3. Krāpšanas subjekts

Kā norāda prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš, Latvijas krimināltiesībās strikti tiek nodalīts noziedzīga nodarījuma subjektīvo pazīmju kopums, kas raksturo nodarījuma subjektu un viņa subjektīvo attieksmi pret nodarījumu, no noziedzīga nodarījuma objektīvajām pazīmēm (objekta un objektīvās puses). Tajā pašā laikā krimināltiesību teorija nodala noziedzīga nodarījuma subjektu raksturojošās pazīmes no subjektīvās puses pazīmēm⁵⁹.

Autora prāt, prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš pamatoti norāda, ka KL persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, netiek saukta par noziedzīga nodarījuma subjektu. Tas ir krimināltiesību teorijā pieņemts termins šāda jēdziena apzīmēšanai. KL nosaka, ka tā ir persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, jeb vainīgais nodarījumā. Bez tam, no noziedzīga nodarījuma subjekta jāatšķir noziedznieka personība. Abi šie apzīmējumi attiecas uz vienu un to pašu personu, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Taču nodarījuma subjekta un noziedznieka personības jēdziena saturs un juridiskā nozīme būtiski atšķiras⁶⁰.

Noziedzīga nodarījuma subjekts ir persona (Latvijas pilsonis, nepilsonis, ārvalstnieks vai bezvalstnieks), kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Par noziedzīga nodarījuma subjektu atzīstams tā izdarītājs (persona, kas noziedzīgo nodarījumu pati tieši izdarījusi vai tā izdarīšanā izmantojusi citu personu, kura saskaņā ar KL nosacījumiem nav saucama pie kriminālatbildības – KL 17.pants), līdzizdarītājs dalības gadījumā un līdzdalībnieks, kurš kopīgi ar izdarītāju piedalījies tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet pats nav bijis tā tiešais izdarītājs neatkarīgi no noziedzīga nodarījuma stadijas, ja vien tam piemīt visas noziedzīga nodarījuma subjekta pamatzīmes⁶¹.

Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš uzskatāmā veidā norāda šādas noziedzīga nodarījuma subjekta pazīmes:

- tā ir fiziska persona;
- pieskaitāma persona;
- tā ir sasniegusi vecumu, no kura iestājas kriminālatbildība;
- persona ir izdarījusi KL paredzētu noziedzīgu nodarījumu⁶².

⁵⁹ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma subjekts un vainīgums krimināltiesībās. Jurista Vārds. Nr.18 (571) 5.05.2009

⁶⁰ Krastiņš U, Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinatniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 138. lpp.

⁶¹ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 46-47. lpp.

⁶² Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma subjekts un vainīgums krimināltiesībās. Jurista Vārds. Nr.18 (571) 5.05.2009.

Jāteic, ka juridiskajā literatūrā ir pieejams jauns noziedzīga nodarījuma subjekta definējums, proti, „noziedzīga nodarījuma subjekts ir prettiesisko darbību izdarījusī vai bezdarbību pieļāvusī fiziska un pieskaitāma persona, kas uz nodarījuma izdarīšanas dienu ir sasniegusi KL paredzētu vecumu, un līdz ar to viņu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir pamats saukt pie kriminālatbildības”⁶³

KL 1.panta „Kriminālatbildības pamats” pirmā daļa noteic, ka pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Svarīgi ir atzīmēt, ka noziedzīga nodarījuma subjekts ir fiziska persona, jo saskaņā ar KL 12.panta pirmo daļu juridiskās personas lietā atbild tā fiziskā persona, kura nodarījumu izdarījusi, rīkodamās individuāli vai kā attiecīgās juridiskās personas koleģiālās institūcijas loceklis, balstoties uz tiesībām pārstāvēt juridisko personu, darboties tās uzdevumā vai pieņemt lēmumus juridiskās personas vārdā, vai īstenodama kontroli juridiskās personas ietvaros vai būdama juridiskās personas dienestā⁶⁴.

Noziedzīga nodarījuma subjekts ir pieskaitāma persona, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī ir varējusi saprast savu darbību un to vadīt, vai ierobežoti pieskaitāma persona, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav bijusi spējīga visā pilnībā saprast savu darbību vai vadīt to⁶⁵.

Attiecībā uz speciālo subjektu, darba autors norada, ka to sīkāk neapskatīs, jo arī speciālajam subjektam piemīt visas tās pašas pazīmes, kas raksturo ikviena noziedzīga nodarījuma subjektu.

Rezumējot šajā apakšnodaļā norādīto, darba autors secina, ka krāpšanas subjekts (tāpat kā mantas nolaupīšanas subjekts) ir fiziska un pieskaitāma persona, kura līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai ir sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Tā ir persona, kura ir izdarījusi noziedzīgo nodarījumu (prettiesisku darbību vai bezdarbību), par kura izdarīšanu draud kriminālsods.

⁶³ Krastiņš U, Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinatniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 138. lpp.

⁶⁴ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 47. lpp.

⁶⁵ Turpat – 47.lpp.

2.4. Krāpšanas subjektīvā puse

Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse norāda uz vainīgā psihisko attieksmi pret nodarījumu (darbību vai bezdarbību), ja tas ir formāls noziedzīga nodarījuma sastāvs, un tā izraisītajām kaitīgajām sekām un cēloņsakarību starp tām, ja tas ir materiāls noziedzīga nodarījuma sastāvs, kā arī pret likumā norādītajiem kvalificējošiem vai mīkstinošiem apstākļiem. Noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi raksturo vaina (nodoms vai neuzmanība), motīvs un mērķis (nolūks). Tātad, **obligāta noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses pazīme ir vaina** (personas attieksme pret noziedzīga nodarījuma objektīvajām pazīmēm nodoma vai neuzmanības veidā)⁶⁶.

Šeit būtiski ir norādīt atsauci uz Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā nostiprināto atziņu: „ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību”.

Vainas formas noteikšana ir viens no būtiskākajiem kvalifikācijas procesa momentiem, jo nereti tieši noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse ļauj norobežot vienu nodarījumu no otra, it īpaši gadījumos, kad pārējās sastāva pazīmes ir līdzīgas vai pat sakrīt⁶⁷.

Kā atzinis Dr.iur. D.Podrigora, **vaina ir sarežģīts un komplicēts institūts krimināltiesībās**, jo iekļauj gan tiesību teorijas, gan psiholoģijas, gan filozofijas idejas, kas saistītas ar personas saukšanu pie atbildības pamatošanu⁶⁸.

Vaina ir personas psihiskā attieksme nodoma vai neuzmanības formā pret viņas izdarīto prettiesisko darbību vai bezdarbību un ar to cēloņsakarīgi saistītajām kaitīgajām sekām.

Vainas noteikšanai krimināltiesībās ir sevišķi liela nozīme, jo tā ir likta kriminālatbildības pamatā - pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi KL paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Kriminālatbildību bez vainas kriminaltiesībās neatzīst.

KL nostiprinātas divas vainas formas: nodoms un neuzmanība.

⁶⁶ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 54. lpp.

⁶⁷ Turpat – 54.lpp.

⁶⁸ Podrigora D. Vainas noteikšana krimināltiesībās. – Rīga: Biznesa augstskola „Turība”, 2006. – 6. lpp.

KL 9.pants noteic, ka noziedzīgais nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona, kas to izdarījusi, ir paredzējusi nodarījuma sekas un vēlējusies tās (tiešs nodoms) vai, kaut arī šīs sekas nav vēlējusies, tomēr apzināti pieļāvusies to iestāšanos (netiešs nodoms).

Savukārt KL 10.pants noteic, ka noziedzīgais nodarījums atzīstams par izdarītu aiz neuzmanības, ja persona, kas to izdarījusi, ir paredzējusi savas darbības vai bezdarbības seku iestāšanās iespēju, tomēr vieglprātīgi paļāvusies, ka tās varēs novērst (noziedzīga pašpaļāvība), vai arī nav paredzējusi šādu seku iestāšanās iespēju, kaut gan pēc nodarījuma konkrētajiem apstākļiem tai vajadzēja un tā varēja tās paredzēt (noziedzīga nevērtība). Šajā likumā paredzētais nodarījums nav krimināli sodāms, ja persona neparedzēja, tai nevajadzēja un tā nevarēja paredzēt savas darbības vai bezdarbības seku iestāšanās iespēju.

Vainas jēdziens ietver sevī apkopotas raksturīgākās pazīmes, kas piemīt abām vainas formām - nodomam un neuzmanībai. Kopīgs abām vainas formām ir tas, ka tajās ietverta saikne starp personas apziņu (psihiskā darbība) un darbību vai bezdarbību un kaitīgajām sekām (psihiskās darbības faktiskā realizācija).

Kaut arī vaina ir psihiskās darbības rezultāts, tomēr to nevar uzskatīt par cilvēka psihes stāvokli vai īpašību. Vaina noziedzīgā nodarījumā ir objektīvi pastāvošs faktors tikai saistībā ar personas izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Vaina ir jāpierāda pirmstiesas izmeklēšanā un lietas iztiesāšanas stadijā uz krimināllietā savākto materiālu pamata. Vaina pastāv saistībā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu un nav atkarīga no izmeklētāja, prokurora vai tiesneša subjektīvā viedokļa. Viņu pienākums ir profesionāli konstatēt konkrētajā noziedzīgajā nodarījumā objektīvi pastāvošo personas vainu⁶⁹.

Vienlaikus **noziedzīgā nodarījuma subjektīvās puses pazīmes ir arī motīvs** (iekšējais pamudinājums, kas virza personas gribu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu) un mērķis jeb nolūks (rezultāts, kuru persona vēlas sasniegt, izdarot noziedzīgu nodarījumu), kuras piemīt visiem ar tiešu nodomu izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, taču par obligātām šīs pazīmes kļūst tad, ja tās speciāli norādītas KL Sevišķās daļas panta dispozīcijā. Motīvs un mērķis (nolūks) var raksturot gan pamatsastāvu, gan būt kā kvalificējoša pazīme, gan arī kalpot kā kritērijs viena noziedzīga nodarījuma norobežošanai no cita⁷⁰.

⁶⁹ Krastiņš U, Liholaja V, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinatniskais redaktors prof.Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 155.lpp.

⁷⁰ Podprigora D. Vainas noteikšana krimināltiesībās. – Rīga: Biznesa augstskola „Turība”, 2006. – 67. lpp.

Vainīgā subjektīvā attieksme pret nodarījumu izpaužas tieša nodoma veidā – viņš apzinās savu darbību kaitīgumu, paredz zaudējumu nodarīšanu cietušajam un vēlas iedzīvoties no prettiesiski iegūtā mantiskā labuma⁷¹.

Latvijas Republikas Augstākā tiesa ir atzinusi, ka krāpšana ir noziedzīgs nodarījums, kas var tikt izdarīts tikai ar tiešu nodomu. Personas nodoms var būt gan konkretizēts, gan arī nekonkretizēts.

Veicot krāpnieciskās darbības, persona vēlas iegūt svešu mantu vai tiesības uz mantu un apzināti izmanto viltu vai citu personu uzticēšanos noziedzīga mērķa sasniegšanai. Nodarījums nevar tikt kvalificēts kā krāpšana, ja nav iegūti pierādījumi tam, ka persona apzināti maldinājusi citu personu vai, izmantodama viņas uzticēšanos, vēlējusies iegūt svešu mantu vai tiesības uz mantu, lai izmantotu to pēc saviem ieskatiem⁷². Respektīvi, izdarītais nevar tikt kvalificēts kā krāpšana, ja nav pierādīts, ka visas inkriminētas darbības tika izdarītas ar tiešu nodomu nolūkā iegūt svešu nekustamo īpašumu.

Vienlaikus Latvijas Republikas Augstākā tiesa atzīst, ka krāpšanas subjektīvo pusi raksturo mantkārīgs motīvs. Mantkārība ir konstatējama gan tad, kad persona veikusi nelikumīgas darbības nolūkā gūt kādu materiālu labumu sev, gan arī tad, ja darbības veiktas citas personas interesēs, proti, labuma guvējs ir cita persona⁷³.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2011.gada 29.septembra lēmumā lietā Nr. SKK – 504/2011 norādīja, ka starp pazīmēm, kas raksturo krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma subjektu un subjektīvo pusi, norādāms, ka nodoms prettiesiski iegūt svešu mantu savā valdījumā vainīgajai personai rodas pirms tam, kad manta nonākusi pie šīs personas, vai mantas saņemšanas brīdī, un viltus, uzticēšanās tiek izmantots kā mantas prettiesiskas iegūšanas veids. Krāpšanas gadījumā svešas mantas saņemšanas brīdī vainīgā persona jau zina, ka saņemto mantu neatgriezīs cietušajam, un tādā veidā izpaužas uzticības ļaunprātīga izmantošana. Vienošanās starp cietušo un vainīgo personu par mantas nodošanu nākotnē nenozīmē to, ka manta jau ir uzticēta vainīgajai personai vai manta jau atrodas vainīgās personas pārziņā. Tā ir uzticības izrādīšana vainīgajai personai, kura turpmāk šo uzticību var izmantot ļaunprātīgi.

Tāpat tiesa atzīst, ja, izskatot konkrētu lietu, tā nekonstatē personas nodomu iegūt svešu mantu vai tiesības uz mantu ar viltu vai izmantojot personas uzticēšanos, persona nevar

⁷¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 28. lpp.

⁷² LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

⁷³ Turpat – aplūkots 16.12.2011.

tikt atzīta par vainīgu krāpšanā noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses neesamības dēļ. Šis fakts neizslēdz nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar citu KL pantu, ja ir konstatētas tajā definētā visas noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes⁷⁴.

No iepriekš minētā secināms, ka krāpšanas subjektīvā puse ir mantkārīgs motīvs, kas piemīt arī zādzībai, laupīšanai, piesavināšanās. Krāpšanā subjektīvā puse izpaužas sekojoši - vainīgā persona ar viltu vai izmantojot uzticēšanos, dara visu, lai iegūtu sev citas personas mantu, ar mērķi nākotnē ar to rīkoties kā ar savu.

LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē:
www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

3. KRĀPŠANAS VEIDI

Kā jau iepriekš norādīts, par krāpšanu uzskatāma svešas mantas vai tiesību uz tādu mantu iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu. Pastāv šādi krāpšanas veidi:

1. ar viltu, kad vainīgais vai nu paziņo nepatiesas ziņas, vai arī noslēpj faktus, kurus viņam vajadzēja paziņot mantas īpašniekam vai tās valdītājam;

Viltus tiek iedalīts šādos veidos (viltus veidi):

- viltus attiecībā par personu – cietušā apzināta maldināšana par „krāpnieka” vai trešo personu eksistenci, tāpatību, tiesisko statusu, personiskajām īpašībām vai īpašām pazīmēm;
- viltus attiecībā par notikumiem, darbībām – cietušā maldināšana par neizpildīta pasūtījuma izpildi, nepatiess apgalvojums par saņemtās preces apmaksu, viltotu dokumentu uzrādīšana pabalsta, pensijas saņemšanai u.c.;
- viltus attiecībā par priekšmetiem – cietušā maldināšana par to esamību, tāpatību, kvalitāti, vērtību, daudzumu, mēru;
- viltus attiecībā uz nolūkiem – cietušā maldināšana par saviem nolūkiem, kas izpaužas kā apzināti nepatiesi solījumi veikt pakalpojumu, izpildīt kādu darbību u.c.

2. ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos – kad vainīgais, nolūkā iegūt svešu mantu vai tiesības uz mantu, izmanto līgumiskas vai citādas tiesiskas attiecības, kas pamatotas uz savstarpējo uzticēšanos, un tā rezultātā šo uzticēšanos izmanto pretēji cietušā interesēm.

Ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošana tiek iedalīta šādos veidos:

- starpnieka pakalpojumu piedāvāšana kādas preces iegādei bez nolūka izpildīt šīs saistības;
- aizņēmuma līguma sastādīšana ar nolūku neatgriezt aizņēmuma summu;
- avansa saņemšana kādu saistību izpildei bez nolūka tās pildīt;
- priekšapmaksas saņemšana par preču piegādi bez nolūka tās piegādāt;
- kredīta saņemšana ar nolūku to neatdot;
- apzināta tādu vērtspapīru izlaišana, kuriem nav finansiāla seguma utt.⁷⁵

⁷⁵ Hamkova D., Liholaja V. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Lekciju materiāli kursam. Pieejams tiešsaistē: friga.lu.lv/KTK/Liholaja/lekciju_materiali_2011_handouti.pdf - aplūkots 16.12.2011.

Dr.iur. D.Mežulis norāda, ka atkarībā no krāpšanas jomas var nodalīt:

- krāpšanas pirkšanas un pārdošanas darījumos,
- nekustamā īpašuma izkrāpšanas,
- krāpšanas saistībā ar darbā iekārtošanu,
- krāpšanas darījumos ar vērtspapīriem,
- investīciju krāpšanas,
- elektroniskās krāpšanas,
- krāpšanas telemārketingā⁷⁶.

Bez tam, dažkārt krāpšanas daļa arī vienkāršās un komplicētās. Vienkāršai krāpšanai raksturīgs vienkāršs, parasti vienreizējs viltus, piemēram, realizējot neīstu priekšmetu. Savukart komplicētas krāpšanas balstās uz cilvēku psiholoģijas īpatnību pārzināšanu, kur, melus mijot ar patiesām ziņām, panāk cietušā iesaistīšanos krāpnieciskā darījumā⁷⁷.

Turklāt krāpšanai kā noziedzīgam nodarījumam, kas paredz subjekta intelektuālo spēju pielietošanu, raksturīga sabiedriski ekonomisko procesu izmantošana, proti, attīstoties kaut kādai ekonomikas jomai, rodas šai jomai atbilstīgi krapnieciski paņēmieni; attīstoties sabiedriskajām vajadzībām, arvien atrodas darboņi, kuri ir gatavi ļaunprātīgi izmantot cilvēka uzticēšanos. Noziedzības attīstība jābremzē ar nepieciešamajiem juridiskiem pasākumiem. Viens no tādiem pasākumiem aizsardzībai pret krāpšanu ir arī Konvencija „Par Eiropas Kopienu finanšu interešu aizsardzību”⁷⁸.

Konvencijas „Par Eiropas Kopienu finanšu interešu aizsardzību” 1.pants noteic, ka krāpšanai, kas ietekmē Eiropas Kopienu finanšu intereses, šīs Konvencijas nozīmē ir jāsaturs šādas pazīmes:

(a) attiecībā uz izdevumiem, jebkura apzināta darbība vai bezdarbība attiecībā uz:

- viltotu, nepareizu vai nepilnīgu apgalvojumu vai dokumentu lietošanu vai uzrādīšanu, kā rezultātā ir notikusi nelikumīga piesavināšanās vai pretlikumīga līdzekļu paturēšana no Eiropas Kopienu Kopbudžeta fondiem vai budžetiem, kurus administrē Eiropas Kopienas, vai kurus administrē Eiropas Kopienu vārdā,

- informācijas neizpaušanu, tādējādi pārkāpjot īpašu pienākumu, kam ir tādas pašas sekas,

⁷⁶ Mežulis D. Īpašuma kriminaltiesiskā aizsardzība. – Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2006. – 216. lpp.

⁷⁷ Арендаренко А., Голубов И. Разграничение уголовной и гражданско-правовой ответственности при обмане или злоупотреблении доверием. Юрист, 2002. № 4., с.57.

⁷⁸ Mežulis D. Īpašuma kriminaltiesiskā aizsardzība. – Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2006. – 216. lpp.

- līdzekļu ļaunprātīgu izmantošanu, kas neatbilst mērķiem, kam šie līdzekļi tika sākotnēji piešķirti;

(b) attiecībā uz ieņēmumiem, jebkura apzināta darbība vai bezdarbība attiecībā uz:

- viltotu, nepareizu vai nepilnīgu apgalvojumu vai dokumentu lietošanu vai uzrādīšanu, kā rezultātā ir noticis nelikumīgs samazinājums Eiropas Kopienas Kopbudžeta fondos vai budžetos, kurus administrē Eiropas Kopienas, vai kurus administrē Eiropas Kopienas vārdā,

- informācijas neizpaušanu tādējādi pārkāpjot īpašu pienākumu, kam ir tādas pašas sekas,

- likumīgi iegūtu līdzekļu ļaunprātīgu izmantošanu, kam ir tādas pašas sekas.

2. Saskaņā ar 2.panta otro daļu, katra Dalībvalsts veic nepieciešamos un piemērotos pasākumus, lai iestrādātu šī panta pirmo daļu savos nacionālajos normatīvajos aktos krimināltiesību jomā tādā veidā, lai tajā minētās darbības tiktu atzītas par noziedzīgiem nodarījumiem.

3. Saskaņā ar 2.panta otro daļu, katra Dalībvalsts veic arī nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka sagatavošanās vai apgādāšana ar viltotiem, nepareiziem vai nepilnīgiem apgalvojumiem vai dokumentiem, ja tam ir šī panta pirmajā daļā minētās sekas, tiek atzīta par noziedzīgu nodarījumu, ja vien tas jau nav sodāms kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums vai kā līdzdalība, uzskūšanās vai mēģinājums izdarīt krāpšanu, kas definēta šī panta pirmajā daļā.

4. Vainas forma darbībā vai bezdarbībā, kas minēta šī panta pirmajā un trešajā daļā, var tikt noteikta vadoties no objektīviem un faktiskiem apstākļiem.

Taču, kā norāda Dr.iur. D.Mežulis, visu krāpšanas veidu uzskaitījums nav iespējams, tomer galvenie ir šādi:

- patiesības sagrozīšana, kas var notikt mutiskā vai rakstiskā veidā, ar konkludentām darbībām, izmantojot telekomunikāciju tīklus, masu saziņas līdzekļus u.c.iespējas;
- patiesības noklusēšana, respektīvi, to ziņu slēpšana, kuras sniegt personai bija pienākums (bezdarbība)⁷⁹.

Rezumējot šajā nodaļā minēto, darba autors secina, ka attīstoties ekonomikai (arī ekonomikas lejupslīdei), attīstoties sabiedriskajām vajadzībām un datortehnoloģijām, arvien atrodas personas, kuras ir gatavas ļaunprātīgi izmantot cilvēka uzticēšanos un tos apkrāpt, līdz ar to ir radies tik daudz krāpšanas veidu, ka visus tos nav iespējams uzskaitīt. Līdz ar to, lai

⁷⁹ Mežulis D. Īpašuma kriminaltiesiskā aizsardzība. – Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2006. – 218.-219. lpp.

prettiesīgās darbības ierobežotu, nepieciešams šos noziedzīgo nodarījumu veidus ietvert KL normās.

Taču, pastāv arī krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā (datokrāpšana) un apdrošināšanas krāpšana, kas ir paredzēta atsevišķos KL pantos, līdz ar to darba autors to tiks detalizēti aplūkotas turpmākajās divās apakšnodaļās.

3.1. Krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā

Plašā datortehnoloģiju izmantošana mantiskajos darījumos radījusi īpašu noziedzības veidu, ko likumdevējs apzīmējis ar jēdzienu „datorkrāpšana”.

Atbilstoši KL 177.¹ panta pirmajai daļai, par krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā jeb datorkrāpšana uzskatāma svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu, vai citu mantisku labumu iegūšana, apzināti ievadot automatizētā datu apstrādes sistēmā nepatiesus datus, lai ietekmētu tās resursu darbību.

Taču pastāv arī uzskats, ka „nodarījums, kas izpaužas svešas mantas iegūšanā, izmantojot datortehnoloģijas tiešsaistes tīklā, vairāk atbilst nevis krāpšanas, bet gan zādzības sastāvam”⁸⁰. Tomēr noteicošais ir faktors, ka cietušais maldinošās informācijas ietekmē pārskaitījis naudas līdzekļus vai nosūtījis citu mantu personai, kurai tā nepienākas⁸¹. Tātad konstatējamas nevis zādzības, bet gan krāpšanas pazīmes.

Datorkrāpšana kā noziegums apdraud fizisko un juridisko personu mantiskās intereses (datorkrāpšanas objekts). Prof. Dr.habil.iur. U.Krastiņš norāda, ka mantiskās intereses ietver mantu, tiesības uz mantu vai citu mantisku labumu, piemēram, dažādu maksas pakalpojumu apmaksu.

Datorkrāpšanas objektīvā puse izpaužas kā aktīva darbība – iepriekš minēto svešu labumu iegūšana, ievadot automatizētā datu apstrādes sistēmā nepatiesus datus, tādā veidā ietekmējot tās resursu darbību. Jāatzīmē, ka par automatizēto datu apstrādes sistēmu uzskatāma ikviena ierīce vai savstarpēji savienotu ierīču grupa, kuru mērķis ir veikt automātisko datu apstrādes procesu vai citu funkciju. Arī spēļu automāts atzīts par automatizētās datu apstrādes sistēmas ierīci. Iedarbojoties uz datu apstrādes resursiem spēļu automātā, vainīgais panāk nelikumīgu naudas izmaksu no spēļu automāta un to piesavinās. Šāda darbība tiek atzīta par nodarījumu, kas paredzēts KL 177.¹ pantā. Pati prettiesiskā darbība – iekļūšana automatizētā datu apstrādes sistēmā ir iespējama ar dažādiem viltus vai uzticības izmantošanas paņēmieniem, izmantojot īpaši izgatavotas šim nolūkam vai sērijveidā ražotas ierīces, kas dod iespēju piekļūt un rīkoties ar šīs sistēmas resursiem.⁸²

⁸⁰ Grabovsky P., Smith R., Dempsey G. Electronic Theft – Unlawful Acquisition in Cyberspace. Cambridge: Cambridge University Press, 2001., p.15.

⁸¹ Miķelsons U. Informācijas tehnoloģiju noziegumu izmeklēšanas īpatnības. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2003., 142.lpp.

⁸² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 29. lpp.

Datorkrāpšanas subjekts ir pieskaitāma persona, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī ir varējusi saprast savu darbību un to vadīt – tā ir fiziska un pieskaitāma persona, kura līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai ir sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu.

Vainīgās personas subjektīvā attieksme noziegumā izpaužas kā izdarītā kaitīguma apzināšanās, kaitīgo seku paredzēšana, ka cietušā mantiskajām interesēm tiks nodarīts reāls zaudējums, un vainīgais vēlas nelikumīgi iedzīvoties uz citas personas rēķina (tiešs nodoms). Kā jau minēts, komentējamo noziegumu izdara ar tiešu nodomu. Par to liecina norāde minētā panta pirmajā daļā, ka tur minētā darbība tiek izdarīta apzināti ar īpašu nolūku – ietekmēt automatisko datu apstrādes sistēmas resursu darbību, lai iegūtu mantu, tiesības uz mantu vai citu mantisku labumu⁸³.

Atbilstoši Dānijas Kkriminālkodeksa 279.a § noteiktajam par vainīgu datorkrāpšanā tāpat atzīstama persona, kura ar mērķi iegūt sev vai citām personām nelikumīgu labumu nelikumīgi izmaina, papildina vai izdzēš informāciju un programmas, kas tiek izmantotas elektroniskai datu apstrādāšanai, vai kura jebkādā citādā veidā cenšas skart tādas datu apstrādes rezultātus.

Atbildība par krāpšanu, izmantojot informatīvās sistēmas noteikta arī Beļģijas Kriminālkodeksa 504. quater pantā, pēc kura sodāms tas, kurš ar krāpšanu iegūst sev vai citai personai mantisku labumu, ievadot informācijas sistēmā, izmainot vai izdzēšot datus, kas tajā tiek ievietoti, apstrādāti vai nodoti ar to, vai jebkādā tehnoloģiskā veidā izmaina datu iespējamo apstrādāšanu informācijas sistēmā. Sods var tikt divkāršots, ja šajā pantā norādītais noziedzīgais nodarījums izdarīts piecu gadu laikā no sprieduma taisīšanas par tādu pašu vai citu likumā norādīto tiesībpārkāpumu⁸⁴.

Tātad datorkrāpšana ir plaši pazīstama Eiropas valstīs, par ko arī paredzeta kriminālatbildība.

Dr.iur. D.Mežulis uzskatāmi uzskaitījis arī galvenos svešas mantas nolaupišanas paņēmienus ar viltu internetā, un tie ir šādi:

- krāpnieciski komercdarbības piedāvājumi;
- krāpnieciski labdarības ziedojumi;
- kredītkartes aizsardzība;
- fiktīvi maksāšanas līdzekļu kontroles prasījumi;

⁸³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 30. lpp.

⁸⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. – Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2008. – 108. lpp.

- informācijas un seksa pakalpojumi;
- krāpšanās ar investīcijām;
- žurnālu pārdošana;
- Nigērijas naudas piedāvājumi;
- balvas un totalizatori;
- piramīdas un vairāk līmeņu mārketingi;
- ceļojumu krāpšana;
- fiktīvi kredītkaršu piedāvājumi;
- pircēju klubi;
- datorprogrammas un aprīkojums;
- kredītkartes atjaunošana;
- krāpšana ar preču tirdzniecību;
- krāpšana ar interneta pakalpojumiem;
- viltus darba piedāvājumi;
- krāpšana veselības aprūpē, veselības apdrošināšanā;
- krāpšana ar interneta izsolēm;
- datu izkrāpšana;
- krāpšanās ar izglītību.

No iepriekš minētā kļūst skaidrs, ka tikai daļa no nosauktajām darbībām veido krāpšanas sastāvu Latvijas KL izpratnē⁸⁵.

Tātad, par datorkrāpšanu uzskatāma svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu, vai citu mantisku labumu iegūšana, apzināti ievadot automatizētā datu apstrādes sistēmā nepatiesus datus, lai ietekmētu tās resursu darbību. Šie datorkrāpšanas veidi ir ļoti daudz un dažādi, tāpēc visus nav iespējams nosaukt un atrunāt.

⁸⁵ Mežulis D. Īpašuma kriminaltiesiskā aizsardzība. – Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2006. – 230. lpp.

3.2. Apdrošināšanas krāpšana

Apdrošināšanai ir arvien nozīmīgāka vieta mūsdienu sabiedrībā, gan palīdzot cilvēkiem rūpēties par savu tuvinieku drošību un labklājību, gan nodrošinot veiksmīgu uzņēmējdarbību. Personai, kurai kaut kas pieder, ir apdrošināmā interese – neciest zaudējumus attiecībā uz šo īpašumu. Apdrošināšana ir riska pārņemšana vai samazināšana, nododot to trešajai personai – apdrošinātājam. Apdrošinot kaut kādu materiālu lietu vai atbildību, nedrošība tiek pārveidota par drošību ar konkrētu cenu⁸⁶.

Pēc apdrošinātā objekta apdrošināšanu iedala šādi:

- civiltiesiskās atbildības apdrošināšana;
- personu apdrošināšana;
- apdrošināšana pret zaudējumiem un bojājumiem.

KL 178.panta pirmā daļa noteic, ka par apdrošināšanas krāpšanu uzskatāma **savas mantas tīša iznīcināšana, bojāšana vai slēpšana nolūkā saņemt apdrošinājuma summu**.

Apdrošināšanas krāpšanas objekts parasti ir cietušās juridiskās personas mantisko interešu apdraudējums. Apdrošināšanas krāpšana ir īpašs krāpšanas veids, kas objektīvi izpaužas kā savas mantas iznīcināšana, bojāšana vai slēpšana nolūkā saņemt apdrošinājuma summu (prēmiju), līdz ar to kriminālatbildības galvenais nosacījums ir, lai manta piederētu personai, kura to iznīcina, bojā vai noslēpj (ar mantas slēpšanu jāsaprot attiecīgās lietas novietošanu citiem nezināmā vietā. Tā var būt īpaša slēptuve, bet var būt arī jebkura cita vieta, kur lieta agrāk nav bijusi)⁸⁷.

Apdrošināšanas krāpšanas subjekts ir speciāls – persona, kura mantu ir apdrošinājusi. Vainīgā subjektīvā attieksme pret nodarījumu ir tiešs nodoms, jo darbības tiek izdarītas apzināti un ar īpašu nolūku – saņemt apdrošināšanas summu (prēmiju). Nodarījums ir pabeigts ar brīdi, kad apdrošinātā manta ir iznīcināta, bojāta vai noslēpta un vainīgais iesniedzis apdrošinātājam apzināti nepatiesu pieteikumu, lai saņemtu apdrošinājuma summu, neatkarīgi no tā, vai apdrošināšanas summu vainīgajam izdevies saņemt vai tā nav saņemta (krāpšanas nošķelts sastāvs). Turklāt, ja apdrošinātās mantas īpašnieks uz šāda iesnieguma pamata ir saņēmis apdrošinājuma summu, viņa nodarījums jākvalificē kā noziedzīgu

⁸⁶ Rubene A. Apdrošinājuma ņēmēja tiesības saņemt atlīdzību. Jurista Vārds, 15.02.2005. Nr.6.

⁸⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 31. lpp.

nodarījumu kopība saskaņā ar KL 177. un 178.pantu, jo apdrošinājuma summas saņemšanu KL 178.panta dispozīcija neaptver⁸⁸.

Tātad, kā viens no krāpšanas veidiem KL 178.pantā ir norādīta apdrošināšanas krāpšana, kas izpaužas kā savas mantas tīša iznīcināšana, bojāšana vai slēpšana nolūkā saņemt apdrošinājuma summu. Tepat paredzēta arī atbildība par citas personas piespiešanu vai pierunāšanu iznīcināt, bojāt vai noslēpt apdrošinātu mantu vai citādu ietekmēšanu ar tādu pašu mērķi, ja to izdarījis mantas īpašnieks nolūkā saņemt apdrošinājuma summu. Kvalificēts sastāvs veidojas, ja iepriekš minētās darbības izdarītas nolūkā saņemt apdrošinājuma summu lielā apmērā. Līdzīgs noziedzīga nodarījuma sastāvs ietverts arī Nīderlandes kriminālkodeksa 328.pantā, pēc kura sodāma persona, kura ar mērķi gūt nelikumīgu ienākumu sev vai kādam citam, kaitējot apdrošinātājam, aizdedzina vai uzspridzina pret ugunsgrēku apdrošinātu īpašumu vai kura ar analogisku mērķi nogremdē kuģi vai iznīcina lidmašīnu, ja šis kuģis vai lidmašīna, vai uz tiem esošais viņa īpašums vai krava bija apdrošināta, uzsēdina kuģi uz sēkļa vai izraisa kuģa avāriju, vai kura ar analogisku mērķi iznīcina vai sabojā kuģi. Taču Nīderlandes kriminālkodeksā ir vēl viena norma, kurā tāpat paredzēta atbildība par apdrošināšanas krāpšanu, tikai apdrošināšanas līguma noslēgšanas procesā, 327.pantā nosakot sodu personai, kura ar izveicīgas viltības palīdzību maldina apdrošinātāju par apstākļiem, kas attiecas uz apdrošināšanu, piespiežot viņu noslēgt līgumu, kuru tas nenoslēgtu ar citiem nosacījumiem, ja zinātu lietas patiesos apstākļus. Savukārt Dānijas likumdevējs atbildību par krāpšanu apdrošināšanā ietvēris kriminālkodeksa 181.§ otrajā daļā, nosakot, ka sodāma persona, kura ar nolūku krāpt sabiedrību, kas apdrošina pret ugunsnelaimi, aizdedzina savu personīgo mantu vai ar īpašnieka piekrišanu kādas citas personas mantu. Nodarījums kvalificēts kā noziegums, kas izraisa bīstamību sabiedrībai⁸⁹.

Darba autors vēlas atzīmēt interesantu faktu – Latvija jau 20.gs. sākumā profesors P.Mincs norādīja, ka šādu nodarījumu ierobežošanai „Kā speciālu deliktu nodala apdrošināšanas atlīdzības saņemšanu, kas notikusi apzināti, kad apdrošinātā lieta nav bojāta, vai slēpts apstākļi, kas noraida tiesības tādu atlīdzību saņemt. Dažreiz pantu dispozīcijās konstruēja apdrošināšanas krāpšanas sastāvus, ar ko saprot pret bojā eju, sabojāšanos, nozagšanu vai nolaupišanu, apdrošinātas lietas iznīcināšanu vai sabojāšanu, nolūkā saņemt apdrošināšanas atlīdzību. Tā pēc būtības ir tikai sagatavošanās krāpšanai un daudzos

⁸⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 32. lpp.

⁸⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. – Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2008. – 107. lpp.

gadījumos konkurē ar tā saukto vispārbīstama bojājuma sastāvu”⁹⁰. Jāatzīmē, ka šāds profesora P.Minca konstatētais stāvoklis apdrošināšanas krāpšanas jomā ir saglabājies arī pašlaik.

Darba autors secina, ka apdrošināšana ir riska pārņemšana vai samazināšana, nododot to trešajai personai – apdrošinātājam. Apdrošināšanas krāpšana ir savas mantas tīša iznīcināšana, bojāšana vai slēpšana nolūkā saņemt apdrošinājuma summu no šīs trešās personas.

⁹⁰ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939., 342.- 343.lpp.

4. CIETUŠAIS LIETĀS PAR KRĀPŠANU

Saskaņā ar KPL 95.pantu, cietušais kriminālprocesā var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Par cietušo kriminālprocesā nevar būt persona, kurai morāls aizskārums nodarīts kā noteiktas sabiedrības grupas vai daļas pārstāvim. Ja persona mirusi, cietušais kriminālprocesā var būt pārdzīvojušais laulātais, kāds no mirušā augšupejošiem vai lejupejošiem radniekiem, adoptētājs, pirmās pakāpes sānu līnijas radnieks.

Par cietušo krāpšanas gadījumā atzīstama persona, kurai ar darbību, kas saistīta ar viltu vai uzticēšanās izmantošanu, radīts mantisks zaudējums vai bija paredzēts radīt tādu zaudējumu⁹¹.

Latvijas Republikas Augstākā tiesa atzinusi, ka izdarot krāpšanu, persona var iegūt svešu mantu vai tiesības uz mantu gan tieši no cietušā, gan arī no citām personām, kuras ir tiesīgas rīkoties ar noteiktajiem labumiem vai kurām ir tiesības pieņemt lēmumu attiecībā uz svešo mantu vai tiesībām uz mantu.

Pārsvarā krāpšana ir saistīta ar cietušā maldināšanu vai cietušā uzticēšanās izmantošanu. Izkrāpjot mantu vai tiesības uz mantu no juridiskām personām, krāpnieks parasti maldina juridiskās personas pārstāvjus – to darbiniekus vai citas pilnvarotas fiziskās personas. Tomēr svarīgi ievērot, ka krāpšana var tikt izdarīta, maldinot nevis cietušo vai viņa pārstāvjus, bet citas personas.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 4.novembra lēmumā lietā Nr. SKK-405/08 uzsvērts, ka krāpšana ir ne tikai tādos gadījumos, kad pati apkrāptā persona atdod mantu krāpniekam, bet arī gadījumos, kad krāpšanas rezultātā mantu vai tiesības uz mantu atdod krāpniekam nevis mantas īpašnieks, bet persona, kurai manta bija uzticēta, vai arī gadījumos, kad krāpnieka uzdevumā darbojas cita persona.

Persona, kuras manta nolaupīta vai tiesības uz mantu atņemtas nedz ar viltu, nedz izmantojot personas uzticēšanos, nav atzīstama par cietušo no krāpšanas. Tas tomēr neierobežo viņas tiesības prasīt kompensāciju par viņai radītajiem zaudējumiem, kā arī tikt atzītai par cietušo citā noziedzīgā nodarījumā, ja ir pamats uzskatīt, ka attiecībā uz viņu tika izdarīta piesavināšanās vai kāds cits noziedzīgs nodarījums. Piemēram, gadījumos, kad vainīgais veic krāpnieciskās darbības ar nekustamo mantu,

⁹¹ LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

atkārtoti pārdodot jau iepriekš atsavināto nekustamo īpašumu trešajai personai, šādā veidā izmantodams apstākli, ka pirmais nekustamā īpašuma pircējs nav veicis nekustama īpašuma koroborāciju, materiāli zaudējumi var tikt radīti gan pirmajam, gan arī otrajam nekustamā īpašuma pircējam.

Gadījumā, ja pēc atkārtotas nekustama īpašuma atsavināšanas tā koroborāciju veiks otrais pircējs, materiālie zaudējumi tiks radīti pirmajam pircējam, tomēr viltus, ko izmanto persona, atkārtoti atsavinot nekustamo īpašumu, nav vērsts pret pirmo pircēju. Tāpēc arī nav pamata uzskatīt, ka vainīgais, maldinot otro personu un radot viņai pārliecību, ka viņam ir tiesības rīkoties ar noteikto nekustamo īpašumu, apkrāpj pirmo pircēju. Šādā situācijā par cietušo no krāpšanas var tikt atzīts tikai otrais pircējs, jo tieši viņa naudu izkrāpj vainīgais, apgalvodams, ka pretī nodos viņam nekustamo īpašumu.

Jāievēro, ka gadījumā, ja otrais pircējs veiks nekustamā īpašuma koroborāciju, ir iespējams, ka materiālie zaudējumi tiks radīti tikai pirmajam pircējam, kurš notikušās nekustamā īpašuma koroborācijas dēļ nevarēs kļūt par iepriekš iegādātās mantas pilntiesīgu īpašnieku. Persona var prasīt ar noziedzīgu nodarījumu radīto zaudējumu kompensāciju, arī nebūdamā atzīta par cietušo. Par cietušo attiecīgajā gadījumā var tikt atzīts otrais pircējs, kurš tika maldināts, ka nekustamais īpašums iepriekš nav ticis atsavināts. Fakts, ka persona nevēlās, lai viņu atzītu par cietušo kriminālprocesuālajā izpratnē, neietekmē publiskā kriminālprocesa esamību, jo tas tiek veikts sabiedrības interesēs. Atteikšanās no savu tiesību realizēšanas (tiesības tikt atzītām par cietušo) neatbrīvo personu no tās procesuālajiem pienākumiem.⁹²

Secinot visu iepriekš minēto, noskaidrots, ka cietušais lietās par krāpšanu ir persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu (krāpšanu) ir nodarīts mantisks kaitējums.

⁹² Stūris G. Procesa virzītāja pienākums respektēt un nodrošināt cietušās personas intereses. Jurista Vārds, Nr.42 (547), 04.11.2008.

5. TIESU PRAKSE LIETĀS PAR KRĀPŠANU

Sodu politika, ko īsteno tiesas attiecībā uz personām, kuras atzītas par vainīgajām krāpšanas izdarīšanā, kopumā atbilst vispārīgām Latvijas sodu politikas tendencēm – viena ceturtdaļa vainīgo personu tiek sodīta ar reālu brīvības atņemšanu, savukārt citām par krāpšanas izdarīšanu notiesātajām personām tiesas piespriež tādus sodu veidus, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu vai arī piemēro brīvības atņemšanas sodu nosacīti. Daudz biežāk, nekā notiesājot par citiem noziedzīgiem nodarījumiem, tiesa piemēro naudas sodu, bet reti ir piemērojams tāds sods kā piespiedu darbs. Nosakot kriminālsoda veidu un mēru, tiesas ievēro KL 35.panta 2.daļā definētos soda mērķus un soda noteikšanas vispārīgos principus (KL 46.panta 2.daļa). Saskaņā ar KL 46.panta 1.daļu tiesa piespriež sodu tādā apmērā, kādu nosaka KL sevišķās daļas pants, kas paredz atbildību par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, un ievērojot šā likuma vispārīgās daļas noteikumus⁹³.

Arī darba autors, analizējot tiesas spriedumus konstatēja, ka tiesa vadās no KL 46.pantā noteiktā. Tā piemēram, Tukuma rajona tiesa 2008.gada 22.oktobra spriedumā lietā Nr.11390025808, konstatēja, ka apsūdzētais I.I. izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts KL 177.panta otrajā daļā (apsūdzētais I.I. atkārtoti izdarīja krāpšanu). Nosakot apsūdzētajam sodu, tiesa ņem vērā KL 46. – 48.pantu. Arī Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa 2009.gada 8.decembra spriedumā lietā Nr.11087155809 konstatējot, ka O.A. ar savām darbībām izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts KL 15.panta ceturtajā daļā un 177.panta pirmajā daļā, nosakot sodu apsūdzētajam O.A., tiesa atbilstoši KL 46.panta otrajai daļai ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus.

Tāpat kā citās krimināllietu kategorijās, atzīstot personu par vainīgu krāpšanā un lemjot par personai piespriežamā soda veidu un mēru, apsūdzēto personību raksturojošām ziņām bieži vien piešķirta lielāka nozīme, nekā faktiem, kas raksturo noziedzīgu nodarījumu un ar to radītos zaudējumus. Latvijas Republikas Augstākā tiesa ir atzinusi, **ka par atbildību mīkstinošajiem apstākļiem, notiesājot par krāpšanu, tiesas visbiežāk atzīst šādus:**

- noziedzīgā nodarījuma izdarītājs vaļsirdīgi atzinies un nožēlojis izdarīto;
- tiek atlīdzināti ar noziedzīgu nodarījumi radītie zaudējumi;
- noziedzīgā nodarījuma atklāšanas un izmeklēšanas aktīva veicināšana.

⁹³ LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

Salīdzinājumā ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem, notiesājot par krāpšanu, tiesas retāk konstatē atbildību pastiprinošos apstākļus. Vairākos gadījumos tiesas pamatoti norāda uz atbildību pastiprinošo apstākļu neesamību.

Krāpnieciskas darbības personas parasti izdara, nelietojot alkoholiskos dzērienus, narkotiskās vai psihotropās vielas, un tādēļ analizējamajā lietu kategorijā nav konstatējams citu krimināllietu kategorijās visbiežāk sastopamais atbildību pastiprinošs apstāklis – noziedzīgais nodarījums izdarīts alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē. Savukārt tādi apstākļi, kā krāpšanas izdarīšana atkārtoti vai personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās, saskaņā ar KL 177.panta 2.daļu ir nozieguma kvalificējošās pazīmes un saskaņā ar KL 48. panta 4. daļu nevar tikt atzīti par atbildību pastiprinošajiem apstākļiem⁹⁴.

Personai piespriežamā soda veida un mēru izvēli atšķirīgi ietekmē ar krāpšanu nodarīto zaudējumu apmērs, kā arī neatlīdzināto materiālo zaudējumu esamība uz tiesas sprieduma taisīšanas brīdi. Fakts, ka krāpšana vai krāpšanas mēģinājums nav radījis materiālus zaudējumus, praksē parasti interpretējams par labu apsūdzētajai personai, un to ņem vērā, lemjot par piemērojamo krimināltiesisko represiju. Tāpat personai labvēlīgas sekas rada arī fakts, ka viņa pilnīgi vai daļēji atlīdzinājusi ar noziedzīgu nodarījumu radītos zaudējumus. Šāda pieeja kopumā ir atzīstama par pareizu. Tiesām vien jāpievērš uzmanība tam, ka zaudējuma atlīdzināšana ir tikai viens no faktiem, kas ietekmē piespriežamā soda veidu un mēru. Turklāt jāievēro, ka:

- apsūdzētās personas piekrišana atlīdzināt zaudējumus, ja faktiski tie vēl nav atlīdzināti, nav pamats būtiski mīkstināt personas atbildību;
- pozitīvi vērtējot uzsākto zaudējumu atlīdzināšanu, jāievēro ne tikai pats fakts, bet arī jau kompensētās zaudējumu daļas apmērs.

Praksē ir arī gadījumi, kad fakts, ka persona nav atlīdzinājusi ar krāpšanu radītos zaudējumus, faktiski rada vainīgajai personai labvēlīgas sekas. Piemēram, vainīgajai personai piespriesto brīvības atņemšanu piemēro nosacīti, uzsverot, ka tas sekmēs zaudējuma kompensāciju; nepiemēro naudas sodu, uzsverot, ka cietušie vēl nav saņēmuši zaudējumu kompensāciju⁹⁵.

Interesanti, ka Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2007.gada 18.oktobra lēmumā Krimināllietā Nr. 12280001505 SKK 01-630/07

⁹⁴ LR Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009. Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc - aplūkots 16.12.2011.

⁹⁵ turpat – aplūkots 16.12.2011.

nolēma Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas 2007.gada 22.augusta lēmumu I.K. apsūdzībā pēc KL 177.panta 3.daļas atstāt negrozītu, bet prokurora kasācijas protestu noraidīt, jo apsūdzētās I.K darbībās nav KL 177.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva, proti, KL 177.panta 1.daļas dispozīcijā dota krāpšanas definīcija, kur noteikts, ka krāpšana ir svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu. Šajā sakarā Senāta Krimināllietu departaments uzskata par nepieciešamu uzsvērt, ka no objektīvās puses mantas iegūšana krāpšanas ceļā izpaužas tādejādi, ka vainīgais apmāna cietušo, kura īpašumā vai valdījumā atrodas manta, un apmānītais, būdams maldināts, mantu vai arī tiesības uz mantu atdod labprātīgi. Konkrētajā lietā ne pirmās instances tiesa 2006.gada 26.janvāra spriedumā, ne apelācijas instances tiesa 2007.gada 22.augusta lēmumā nav konstatējušas KL 177.panta 1.daļas dispozīcijā norādītos nosacījumus. Bez tam apelācijas instances tiesa 2007.gada 22.augusta lēmumā sīki motivējusi, kādu iemeslu dēļ I.K. darbībās nav KL 177.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva. Turklāt, starp I.K. un V.B. pastāv civiltiesisks strīds, kurš risināms atbilstoši Civilprocesa likumā paredzētajai kārtībai. Senāta Krimināllietu departaments atzīmēja, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 526.panta 2.daļā noteikto, ja tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, tā atstāj bez izskatīšanas pieteikumu par nodarījuma rezultātā radītā kaitējuma atlīdzināšanu. Pieteikuma atstāšana bez izskatīšanas nav šķērslis kaitējuma atlīdzināšanas prasības celšanai Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā. No minētā darba autors vēlreiz pārlicinās, cik būtiski pirmās instances tiesai ir konstatēt noziedzīga nodarījuma sastāvu.

SECINĀJUMI

Bakalaura darba mērķis bija noskaidrot krāpšanas kā noziedzīga nodarījuma krimināltiesisko raksturojumu, atšķirības, kas ļauj to nodalīt no citiem noziedzīgu nodarījumu pret īpašumu veidiem, saskaņā ar problemātiku, kas ar to saistīta un piedāvāt savus risinājumus.

Rakstot darbu, darba autors nonāca pie šādām galvenajām atziņām:

1. krāpšana tiek izdarīta ļaunprātīgi, izmantojot personas uzticēšanos, vai ar viltu ar mērķi nelikumīgi iegūtu personas mantu vai tiesības uz to, cietušajai personai par to pat nenojaušot, taču ir jāatšķir gadījumi, kad persona nav spējīga saprast savu rīcību vai vadīt savu gribu (mazgadība, psihiska slimība u.tml.) pretējā gadījumā tā ir zādzība. Tāpat, darba autors secina, ka mūsdienās arvien vairāk tiek piestrādāts pie krāpšanas, kā noziedzīga nodarījuma, definējuma un nodalījuma atsevišķos sastāvos (krāpšana automatizētā datu apstrādes sistēmā, apdrošināšanas krāpšana, pircēju un pasūtītāju apkrāpšana), kas ir vērtējama pozitīvi, jo informācijas tehnoloģiju, globalizācijas un ekonomiskās attīstības (arī lejupslīdes) laikmetā krāpšana kļuvusi īpaši aktuāla, līdz ar to tai nepieciešama likumiska aizsardzība.
2. krāpšanas definējums Latvijas likumdošanā ļauj to samērā viegli un ērti nodalīt no citiem noziedzīga nodarījuma veidiem, kā piemēram, zādzības, laupīšanas, piesavināšanās, kas visi ir noziedzīgi nodarījumi pret personas īpašumu.
3. mantas vai tiesības uz mantu nodošana krāpniekam labprātīgi viltus vai uzticības ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā ir galvenā atšķirība, kas ļauj krāpšanu norobežot no zādzības vai laupīšanas, kad šādas apzinātas labprātīgas mantas atdošanas nav, jo nav personas fiziska ietekmēšana. Konkrētajā gadījumā cietusī persona pat nenojauš, ka tiek izmantota.
4. persona atzīstama par vainīgu krāpšanas izdarīšanā, ja viņas nodarījumā ir konstatētas visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes – vispirms noskaidrojot noziedzīgā nodarījuma objektīvo pazīmi (objekta un objektīvās puses) un pēc tam subjektīvo pazīmi (subjekta un subjektīvās puses) sakrītību ar KL 177.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva atbilstošajām pazīmēm. Tātad, lai personu atzītu par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā (zādzība, krāpšana, laupīšana u.tml.), viņa nodarījumā ir jākonstatē

visi iepriekš minētie noziedzīga nodarījuma sastāva elementi – objekts, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse.

5. noziedzīga nodarījuma objekts ir ar KL aizsargātās intereses un ir katra noziedzīga nodarījuma obligāts elements, jo, neapdraudot ar likuma aizsargātu interesi, nav arī noziedzīga nodarījuma. Autors secina, ka krāpšanas objekts ir personu īpašuma un viņu mantiskās intereses, kuras noziedzīga nodarījuma – krāpšanas izdarīšanas rezultātā tiek apdraudētas (piemēram, laupīšana ir vairākobjektu noziegums).
6. Noziedzīga nodarījuma priekšmets savukārt ir materiālais priekšnosacījums, kura dēļ radušās un pastāv intereses - noziedzīga nodarījuma priekšmeta jēdziens ir pakļauts noziedzīga nodarījuma objekta jēdzienam, proti, norobežot vienu noziedzīgu nodarījumu no otra pēc nodarījuma priekšmeta var tikai tādos gadījumos, kad šie priekšmeti ir īpaši atrunāti KL pantā kā materiālās pasaules priekšmeti, pret kuriem vērsas persona, kas izdara noziedzīgu nodarījumu.
7. krāpšanas objektīvā puse izpaužas kā aktīva prettiesiska darbība – citas personas mantas iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot tās uzticēšanos vai ar viltu. Turklāt, aplūkojot krāpšanas objektīvo pusi, nedrīkst aizmirst cēloņsakarību – objektīvo sakarību starp svešas mantas nolaupīšanu (krāpšanu) un mantiskajām sekām, kas iestājušās. Ir jāpierāda, ka konkrētais kaitējums iestājies attiecīga nodarījuma rezultātā, kas ir ļoti būtiski, bez tam, tieši nodarījuma objektīvās puses pazīmes vispilnīgāk atklāj nodarījuma saturu un seku kaitīgumu ar likumu aizsargātām interesēm, kas ļauj nodalīt krāpšanu, no citiem noziedzīga nodarījuma pret īpasumu veidiem.
8. krāpšanas subjekts (tāpat kā mantas nolaupīšanas subjekts) ir fiziska un pieskaitāma persona, kura līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai ir sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Tā ir persona, kura ir izdarījusi noziedzīgo nodarījumu (prettiesisku darbību vai bezdarbību), par kura izdarīšanu draud kriminālsods.
9. krāpšanas subjektīvā puse ir mantkārīgs motīvs, kas piemīt arī citeim noziedzīga nodarījuma pret īpasumu veidiem (zādzībai, laupīšanai, piesavināšanās) un kas izpaužas sekojoši - vainīgā persona ar viltu vai izmantojot uzticēšanos, dara visu, lai iegūtu sev citas personas mantu, ar mērķi nākotnē ar to rīkoties kā ar savu.

10. krāpšana kā noziedzīgs nodarījums paredz subjekta intelektuālo spēju pielietošanu (piemēram, zināšanas datortehnoloģiju jomā).
11. autors secina, ka attīstoties ekonomikai (arī ekonomikas lejupslīdei), attīstoties sabiedriskajām vajadzībām un datortehnoloģijām, arvien atrodas personas, kuras ir gatavas ļaunprātīgi izmantot cilvēka uzticēšanos un tos apkrāpt, līdz ar to ir radies tik daudz krāpšanas veidu, ka visus tos nav iespējams uzskaitīt. Līdz ar to, lai prettiesīgās darbības ierobežotu, nepieciešams šos noziedzīgo nodarījumu veidus ietvert KL normās.
12. par krāpšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā jeb datorkrāpšanu uzskatāma svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu, vai citu mantisku labumu iegūšana, apzināti ievadot automatizētā datu apstrādes sistēmā nepatiesus datus, lai ietekmētu tās resursu darbību. Datorkrāpšanas veidi (krāpšanās internetā) ir ļoti daudz un dažādi, tāpēc visus nav iespējams nosaukt un atrunāt.
13. viens no krāpšanas veidiem ir arī apdrošināšanas krāpšana, kas izpaužas kā savas mantas tīša iznīcināšana, bojāšana vai slēpšana nolūkā saņemt apdrošinājuma summu. Jāatzīmē, ka šeit atslēgas vārdi ir „savas mantas iznīcināšana” un noteicošais vainīgajam ir mērķis saņemt apdrošinājuma summu;
14. apdrošināšana ir riska pārņemšana vai samazināšana, nododot to trešajai personai – apdrošinātājam. Apdrošināšanas krāpšana ir savas mantas tīša iznīcināšana, bojāšana vai slēpšana nolūkā saņemt apdrošinājuma summu no šīs trešās personas.
15. cietušais lietās par krāpšanu ir persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu (krāpšanu) ir nodarīts mantisks kaitējums;
16. tiesai, taisot spriedumu, pirmkārt, krāpšana ir jānošķir no citiem noziedzīgu nodarījumu veidiem pret personas īpašumu, tas ir, zādzību, laupīšanu, konstatējot visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Svarīgi ir konstatēt attiecīgo noziedzīga nodarījuma veidu pret personas īpašumu, mantiskajām interesēm.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Bulgakova I. Izmeklēšanas izpratne un saturs pirmstiesas procesā. Rīga: multineo, 2008. – 238.lpp.
2. Hamkova D., Liholaja V. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Lekciju materiāli kursam. Pieejams tiešsaistē:
flriga.lu.lv/KTK/Liholaja/lekciju_materiali_2011_handouti.pdf
3. Hamkova D., Liholaja V. Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi un to izraisītās sekas. Jurista Vārds. 2012. 8.maijs, Nr.19 (718)
4. Juridisko terminu vārdnīca. Aut. kol. V.Dubure, A.Fogels, I.Fridrihsons u.c. Rīga: NORDIK, 1998. – 302. lpp.
5. Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse. Viedokļi, problēmas, risinājumi.1998-2008. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009. – 384. lpp.
6. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000. – 260. lpp.
7. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009. – 866. lpp.
8. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Zinātniskais redaktors prof. Krastiņš U. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. – 504. lpp.
9. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1.grāmata. Vispārīgā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 431. lpp.
10. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2.grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 408. lpp.
11. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.grāmata. Sevišķā daļa. – Rīga: firma „AFS”, 2007. – 503. lpp.
12. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004. – 469. lpp.
13. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. – 573. lpp.

14. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. – Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2008. – 493. lpp.
15. Krastiņš U. Non bis in idem vai ne bis in idem. Jurista Vārds. 2012. 21.februāris. Nr.8 (707)
16. Krastiņš U. Noziedzīgu nodarījumu atkārtošanās un kopības teoretiski praktiskie risinājumi. Jurista Vārds. 2010. 30.novembris, Nr.48 (643)
17. Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma subjekts un vainīgums kriminaltiesībās. Jurista Vārds. 2009. 5.maijs, Nr.18 (571)
18. Krastiņš U. Vaina kā obligāts kriminālatbildības nosacījums. Jurista Vārds. 2008. 2.decembris, Nr.45 (550)
19. Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds. 2011. 19.jūlijs. Nr.29 (676)
20. Krugļevskis A. Kā lietderīgāk aprakstīt krāpšanas sastāvu sodu likumos? Otrais Latvijas krimināltiesību kongress. Rīga: 1940., Pielikums pie Tieslietu ministrijas vēstneša Nr.2.
21. Ķipēna K., Vilks A. Kriminoloģija. Mācību grāmata. Papildināts izdevums. – Rīga: Nordik, 2004. – 517. lpp.
22. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. Baloža R.zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. – 864.lpp.
23. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess (Vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi. 1970.gadā publicētās grāmatas faksimilizdevums, papildināts ar zvērināta advokāta Vara Klotiņa priekšvārdu. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. – 393.lpp.
24. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. – 501. lpp.
25. Mežulis D. Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2006. – 457.lpp.
26. Mežulis D. Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība. Promocijas darba (monogrāfijas) kopsavilkums doktora zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Policijas akadēmija: Rīga, 2007. Pieejams tiešsaistē: www3.acadlib.lv/greydoc/Mezulis_disertacija/Mezulis_lat.doc
27. Miķelsons U. Informācijas tehnoloģiju noziegumu izmeklēšanas īpatnības. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2003. – 392.lpp.

28. Mines P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939.
29. Podprigora D. Vainas noteikšana krimināltiesībās. – Rīga: Biznesa augstskola „Turība”, 2006. – 109. lpp.
30. Rubene A. Apdrošinājuma ņēmēja tiesības saņemt atlīdzību. Jurista Vārds, 15.02.2005. Nr.6.
31. Sodū likums par krimināliem un pārmācīšanas sodiem 1885.gada redakcijā. Rīga: Dienas Lapa, 1894.
32. Stūris G. Procesa virzītāja pienākums respektēt un nodrošināt cietušās personas intereses. Jurista Vārds, 2008.g.4.novembris Nr.42 (547)
33. Grabovsky P., Smith R., Dempsey G. Electronic Theft – Unlawful Acquisition in Cyberspace. Cambridge: Cambridge University Press, 2001
34. The Universal Declaration of Human Rights: A Common Standard of Achievement. Ed. By Alfredsson G., Eide A. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff, 1999
35. Арендаренко А., Голубов И. Разграничение уголовной и гражданско-правой ответственности при обмане или злоупотреблении доверием. Юрист, 2002. № 4., с.57.
36. Козлов А.П. понятие преступления. — Спб.: Изд. Юрид. центр. Пресс 2004, С. 187 — 189.
37. Уголовное уложение 22 марта 1903 г. По изданиям Н. Таганцева. Рига: ЛЕТА, 1922. с. 591 — 592

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, Nr.43.
2. Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības. LR likums. Ziņotājs, 1992. 30.jūlijs, Nr.29.
3. Krimināllikums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, Nr. 199/200 (1260/1261).
4. Kriminālprocesa likums. Latvijas Republikas likums.Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, Nr. 74 (3232).
5. Sodū likums. Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums. 1933.

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakse lietās par krāpšanu 2008/2009.
Pieejams tiešsaistē: www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2009/tp_krapsana.doc -
aplūkots 16.12.2011.
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada
18.oktobra lēmums lietā Nr. SKK-630/2007. Pieejams tiešsaistē:
www.at.gov.lv/files/archive/department2/2007/kd181007.doc
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001.gada
4.janvāra lēmums lietā Nr.SKK-3 (Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta
Krimināllietu departamenta lēmumi. 2001. Rīga, 2002)
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada
4.novembra lēmums lietā Nr. SKK – 405/2008. Pieejams tiešsaistē:
www.at.gov.lv/files/archive/department2/.../skk%20405_8_g1.doc
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2010.gada
18.marta lēmums lietā Nr. SKK – 82/2010. Pieejams tiešsaistē:
<http://www.at.gov.lv/lv/info/archive/department2/2010/?print=1>
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011.gada
29.septembra lēmums lietā Nr. SKK – 504/2011. Pieejams tiešsaistē:
www.at.gov.lv/files/archive/department2/2011/skk%20504j.doc
7. Latvijas Republikas Tukuma rajona tiesas 2008.gada 22.oktobra spriedums lietā
Nr.11390025808// atrodas tiesas arhīvā
8. Latvijas Republikas Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2009.gada 8.decembra
spriedums lietā Nr. 11087155809// atrodas tiesas arhīvā
9. Kriminālā statistika Latvijā 2008., 2009., 2010.gadā. Pieejams tiešsaistē:
<http://www.polak.edu.lv/?q=lv/node/75> - aplūkots 18.12.2011.

Bakalaura darbs „Krāpšana kā noziedzīgs nodarījums” izstrādāts Latvijas
Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedrā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka petījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Renārs Salmiņš
(personiskais paraksts)

Rekomendēju/ nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. habil. iur. prof. Uldis Krastiņš _____
(personiskais paraksts) (datums)

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____
(datums)

Dekāna pilnvarotā persona: _____
(vārds, uzvārds) (personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

(datums)

Komisijas sekretāre: _____
(vārds, uzvārds) (personiskais paraksts)